

DIKASTERIUM PRO NAUKU VÍRY

Deklarace
Dignitas infinita
o lidské důstojnosti

2024

Obsah

Představení dokumentu	3
Úvod	5
I. Postupný růst v chápání klíčového významu lidské důstojnosti	8
<i>Biblický pohled</i>	8
<i>Vývoj křesťanského myšlení</i>	9
<i>Současnost</i>	10
II. Církev hlásá a podporuje lidskou důstojnost a vystupuje jako její garant.....	11
[A.] <i>Nesmazatelný Boží obraz</i>	11
[B.] <i>Kristus pozvedá lidskou důstojnost</i>	11
[C.] <i>Povolání k plnosti důstojnosti</i>	11
<i>Závazek vůči vlastní svobodě</i>	12
III. Důstojnost, základ lidských práv a povinností	12
[A.] <i>Bezpodmínečná úcta k lidské důstojnosti</i>	13
[B.] <i>Objektivní měřítko pro lidskou svobodu</i>	13
[C.] <i>Vztahová struktura lidské osoby</i>	14
<i>Osvobození člověka od negativních vlivů v morální a sociální oblasti</i>	14
IV. Některá závažná porušení lidské důstojnosti.....	16
<i>Drama chudoby</i>	16
<i>Válka</i>	17
<i>Utrpení migrantů</i>	18
<i>Obchodování s lidmi</i>	19
<i>Sexuální zneužívání</i>	19
<i>Násilí na ženách</i>	20
<i>Potraty</i>	20
<i>Náhradní mateřství</i>	21
<i>Eutanazie a asistovaná sebevražda</i>	22
<i>Vyloučení osob s odlišnými schopnostmi</i>	23
<i>Teorie genderu</i>	23
<i>Změna pohlaví</i>	25
<i>Digitální násilí</i>	25
Závěr.....	27

Představení dokumentu

Na kongresu tehdejší Kongregace pro nauku víry 15. března 2019 bylo rozhodnuto iniciovat „vypracování textu zdůrazňujícího nezastupitelnost pojmu důstojnosti lidské osoby v rámci křesťanské antropologie a ilustrujícího jeho dosah a prospěšné důsledky na sociální, politické a ekonomické úrovni, s přihlédnutím k nejnovějšímu vývoji tématu v akademické sféře a jeho ambivalentnímu chápání v dnešním kontextu“. Původní návrh, připravený k tomuto tématu ve spolupráci s řadou expertů v průběhu roku 2019, byl na užší konzultaci kongregace 8. října téhož roku shledán jako nevyhovující.

Další návrh textu připravil *ex novo* doktrinální úřad na základě podnětů několika expertů. Tento návrh byl předložen a projednán během užší konzultace, která se konala 4. října 2021. V lednu 2022 byl nový návrh předložen na plenárním zasedání kongregace, během něhož členové text zkrátily a zjednodušili.

Dne 6. února 2023 byl nový upravený text posouzen v rámci užší konzultace, která navrhla některé další změny. Nová verze byla předložena k posouzení řádnému zasedání dikasteria (*Feria IV*) dne 3. května 2023. Členové se shodli, že dokument může být po určitých úpravách zveřejněn. Svatý otec František schválil usnesení (*deliberata*) z tohoto zasedání při audienci, kterou mi udělil 13. listopadu 2023. Při této příležitosti mě také požádal, abych v textu zdůraznil problémy úzce související s tématem důstojnosti, jako je drama chudoby, situace migrantů, násilí na ženách, obchodování s lidmi, válka a další. Abychom co nejlépe vyhověli tomuto pokynu Svatého otce, věnovala nauková sekce dikasteria jeden seminář zevrubnému studiu encykliky *Fratelli tutti*, která nabízí originální analýzu a hlubokou reflexi problematiky lidské důstojnosti „nezávisle na okolnostech“.

Dne 2. února 2024 byl členům dikasteria před řádným zasedáním (*Feria IV*) konaným 28. února zaslán nový, značně upravený návrh textu, s následujícím upřesněním: „Tento další návrh byl nutný, aby se vyhovělo konkrétní žádosti Svatého otce. Ten výslovně naléhal, aby se pozornost zaměřila na aktuální závažné porušování lidské důstojnosti v naší době v návaznosti na encykliku *Fratelli tutti*. Doktrinální úřad tedy zredukoval úvodní část [...] a podrobněji rozpracoval to, co Svatý otec navrhl.“ Řádné zasedání dikasteria 28. února 2024 definitivně schválilo text současné deklarace. Při audienci 25. března 2024 udělené mně spolu se sekretářem sekce naukové arcibiskupem Armandem Matteem pak Svatý otec současnou deklaraci schválil a nařídil její zveřejnění.

Pětileté období přípravy textu nás přivádí k úvaze, že máme co do činění s dokumentem, který vzhledem k závažnosti a ústřednímu významu otázky důstojnosti v křesťanském myšlení vyžadoval dlouhý proces zrání, aby dospěl ke konečnému návrhu, který dnes zveřejňujeme.

V prvních třech částech tato deklarace připomíná základní principy a teoretické předpoklady. Nabízí tak důležitá ujasnění, která mohou zabránit častým zmatkům, k nimž dochází při užívání pojmu „důstojnost“. Ve čtvrté části představuje některé současné problematické situace, v nichž není dostatečně uznávána nedozírná a nezcižitelná důstojnost, která náleží každému člověku. Odsouzení takových závažných a aktuálních případů porušování lidské důstojnosti je zásadním postojem, protože církev je hluboce přesvědčena, že nelze oddělit víru od obrany lidské důstojnosti, evangelizaci od podpory důstojného života a spiritualitu od angažovanosti za důstojnost všech lidí.

Tuto důstojnost lze totiž chápat jako „nekonečnou“ (*dignitas infinita*), jak se vyjádřil svatý Jan Pavel II. při setkání s lidmi trpícími určitými omezeními nebo postižením,¹ aby ukázal, jak důstojnost každého člověka přesahuje jakékoli vnější rysy nebo charakteristiky konkrétního života jednotlivce.

¹ SV. JAN PAVEL II., *Promluva před modlitbou Anděl Páně s postiženými osobami v katedrále v Osnabrücku* (16. listopadu 1980), in *Insegnamenti* III/2 (1980), 1232.

Papež František ve své encyklice *Fratelli tutti* se zvláštní naléhavostí zdůraznil, že tato důstojnost existuje „nezávisle na okolnostech“, a vyzval všechny, aby ji hájili v každém kulturním kontextu, v každém okamžiku lidské existence, bez ohledu na fyzické, psychické, sociální, nebo dokonce morální nedostatky. V tomto ohledu se deklarace snaží ukázat, že se tu setkáváme s univerzální pravdou, kterou máme všichni uznat jako základní podmínku toho, aby naše společnosti byly skutečně spravedlivé, mírové, zdravé a v konečném důsledku autenticky lidské.

Výčet témat, která deklarace vybrala, rozhodně není vyčerpávající. Zahrnuje však právě ta témata, která umožňují vyjádřit různé aspekty lidské důstojnosti, jež mohou být dnes ve svědomí mnoha lidí zastřeny. Některá z nich budou pro různé vrstvy naší společnosti snadno přijatelná, jiná méně. Všechna se nám však jeví jako potřebná, protože nám společně pomáhají rozpoznat harmonii a bohatství myšlení o důstojnosti, která vyplývá z evangelia.

Tato deklarace si neklade za cíl tak bohaté a závažné téma obsáhnout zevrubným způsobem. Má v úmyslu poskytnout některé podněty k reflexi, které nám pomohou věnovat mu dostatečnou pozornost ve složitém historickém okamžiku, v němž žijeme, abychom uprostřed tolika starostí a úzkostí neztratili směr a nevystavili se ještě většímu a hlubšímu utrpení.

Víctor Manuel kard. FERNÁNDEZ
Prefekt

Úvod

1. (*Dignitas infinita*) Každá lidská osoba má nekonečnou důstojnost, která je nezcizitelně zakotvena v její samotné podstatě, a to za všech okolností a v jakémkoli stavu či situaci, v níž se nachází. Tento princip, který je plně poznatelný i pouhým rozumem, je základem primátu lidské osoby a ochrany jejích práv. Církev ve světle zjevení tuto ontologickou důstojnost lidské osoby, stvořené k obrazu Božímu a jeho podobě a vykoupené v Ježíši Kristu, rozhodným způsobem znovu připomíná a potvrzuje. Z této pravdy čerpá důvody pro svůj závazek vůči slabším a méně obdařeným mocí, přičemž vždy trvá na „prvenství lidské osoby a obraně její důstojnosti nezávisle na okolnostech“.²

2. Tato ontologická důstojnost a jedinečná a výjimečná hodnota každé ženy a každého muže na světě byla autoritativně znovu potvrzena Valným shromážděním OSN ve *Všeobecné deklaraci lidských práv* (10. prosince 1948).³ Církev v připomínce 75. výročí tohoto dokumentu vidí příležitost znovu vyjádřit své přesvědčení, že každého člověka, stvořeného Bohem a vykoupeného Kristem, je třeba uznávat a zacházet s ním s úctou a láskou, a to právě pro jeho nezcizitelnou důstojnost. Zmíněné výročí také poskytuje církvi příležitost objasnit některé časté omyly, které se v souvislosti s lidskou důstojností objevují, a zabývat se některými závažnými a naléhavými konkrétními otázkami, které s ní souvisejí.

3. Od samého počátku svého poslání se církev, vedena evangeliem, snažila potvrzovat svobodu a podporovat práva všech lidí.⁴ V poslední době se díky hlasu papežů snaží tento závazek formulovat explicitněji prostřednictvím nové výzvy k uznání základní důstojnosti, která náleží lidské osobě. Svatý Pavel VI. se vyjádřil takto: „Žádná antropologie se nevyrovná antropologii hláсанé církví ohledně lidské osoby, i když je posuzována jednotlivě, pokud jde o její svébytnost, důstojnost, nedotknutelnost a bohatství jejích základních práv, její posvátnost, schopnost učení, její snahu o úplný rozvoj a její nesmrtelnost.“⁵

4. Svatý Jan Pavel II. v roce 1979 během 3. zasedání latinskoamerické biskupské konference v Pueble prohlásil: „Lidská důstojnost představuje evangelijní hodnotu, kterou nelze pohrdat, aniž bychom těžce urazili Stvořitele. Tato důstojnost je na úrovni jednotlivce narušována, když se neberou náležitě v úvahu hodnoty jako svoboda, právo vyznávat náboženství, tělesná a duševní integrita, právo na nejnütnější majetek a právo na život. Na společenské a politické úrovni je pošlapávána, když je lidem znemožňováno uplatnit jejich právo na spoluúčast nebo jsou vystaveni nespravedlivému a nezákonnému nátlaku, fyzickému či psychickému mučení atd. [...] Jestliže se církev podílí na obraně nebo podpoře lidské důstojnosti, činí tak v souladu

² FRANTIŠEK, ap. exhortace *Laudate Deum* (4. října 2023), č. 39, in *L'Osservatore Romano* (4. října 2023), III.

³ V roce 1948 přijala Organizace spojených národů *Všeobecnou deklaraci lidských práv*, která se skládá z třiceti článků. Slovo „důstojnost“ se v ní objevuje pětikrát, a to na strategických místech: v prvních slovech preambule a v první větě prvního článku. Tato důstojnost je prohlášena za vlastní „všem členům lidské rodiny“ (preambule) a „všichni lidé rodí se svobodní a sobě rovni co do důstojnosti a práv“ (článek 1). [Český překlad převzat z https://www.ohchr.org/sites/default/files/UDHR/Documents/UDHR_Translations/czc.pdf.]

⁴ Pokud se zaměříme pouze na moderní dobu, můžeme si povšimnout, jak církev stále více zdůrazňovala význam lidské důstojnosti. Toto téma rozvíjí zejména papež Lev XIII. v encyklice *Rerum novarum* (1891), papež Pius XI. v encyklice *Quadragesimo anno* (1931) a papež Pius XII. v projevu ke kongresu Italského katolického svazu porodních asistentek (1951). Zvlášť výrazně pak tuto problematiku prohloubil 2. vatikánský koncil, který jí věnoval celý dokument, deklaraci *Dignitatis humanae* (1965), a o lidské svobodě pojednává také v pastorální konstituci *Gaudium et spes* (1965).

⁵ SV. PAVEL VI., generální audience (4. září 1968), in *Insegnamenti VI* (1968), 886.

se svým posláním, které je sice náboženské, a nikoliv sociální či politické, ale nemůže nebrat v úvahu člověka v jeho celistvosti.“⁶

5. V roce 2010 Benedikt XVI. před Papežskou akademií pro život potvrdil, že důstojnost osoby je „základním principem, který víra ve zmrtvýchvstalého Ježíše Krista vždy hájí, zvláště když se na ni nebere ohled u těch nejprostších a nejbezbrannějších lidí“.⁷ Při jiné příležitosti v projevu k ekonomům řekl, že „ekonomika a finance neexistují samy pro sebe. Nejsou ničím jiným než nástrojem, prostředkem. Jejich cílem je výhradně lidská osoba a její plná realizace v důstojnosti. To je jediný kapitál, který bychom měli chránit.“⁸

6. Papež František od samého počátku svého pontifikátu vybízí církev, aby vyznávala „Otce, který nekonečně miluje každou lidskou bytost,“ a aby objevila, „že ‚jí tím samým dává nekonečnou důstojnost‘,“⁹ přičemž naléhavě zdůrazňuje, že tato nedozírná důstojnost představuje výchozí danost, kterou je třeba věrně uznat a s vděčností přijmout. Právě na tomto uznání a přijetí je možné založit nové soužití mezi lidmi, které rozvíjí sociální vztahy v kontextu autentického bratrství: pouze „uznáváním důstojnosti každého člověka [můžeme přispět] k obnově celosvětového úsilí o bratrství“.¹⁰ Podle papeže Františka „je pramenem lidské důstojnosti a bratrství evangelium Ježíše Krista“.¹¹ K poznání těchto hodnot ale může dospět i lidský rozum prostřednictvím reflexe a dialogu, neboť „důstojnost druhých je třeba respektovat za všech okolností, protože jsme si tuto důstojnost nevymysleli ani není nějakou naší domněnkou, ale je v nich skutečně vyšší hodnota než v materiálních věcech a okolnostech, která vyžaduje, aby se s nimi zacházelo odlišně. To, že každý člověk má nezczizitelnou důstojnost, je pravda, která odpovídá lidské přirozenosti nezávisle na všech kulturních změnách.“¹² Proto, uzavírá papež František, „mají lidé v každé dějinné epoše stejnou nedotknutelnou důstojnost a nikdo není za žádných okolností oprávněn toto přesvědčení popírat nebo jednat proti němu“.¹³ V tomto ohledu jeho encyklika *Fratelli tutti* představuje jakousi *Magnu chartu* dnešního úkolu chránit a podporovat lidskou důstojnost.

7. Dnes panuje poměrně široká shoda o důležitosti a také o normativním rozsahu důstojnosti a jedinečné a transcendentní hodnotě každé lidské bytosti.¹⁴ Nicméně u výrazu „důstojnost lidské osoby“ často hrozí riziko různých výkladů, jež mohou přinést potenciální nejednoznačnosti¹⁵ a „rozpory, které nás vedou k otázce, zda je rovná důstojnost všech lidí [...] doopravdy uznávána,

⁶ SV. JAN PAVEL II., *Promluva ke III. všeobecné konferenci latinskoamerických biskupů* (28. ledna 1979), III, 1-2, in *Insegnamenti* II/1 (1979), 202–203.

⁷ BENEDIKT XVI., *Promluva k účastníkům generálního shromáždění Papežské akademie pro život* (13. února 2010): *Insegnamenti* VI/1 (2011), 218.

⁸ BENEDIKT XVI., *Projev k účastníkům zasedání Rozvojové banky Rady Evropy* (12. června 2010, in: *Insegnamenti* VI/1 (2011), 912–913.

⁹ FRANTIŠEK, ap. exhortace *Evangelii gaudium* (24. listopadu 2013), č. 178, in AAS 105 (2013), s. 1094 [Praha, Paulínky 2014, s. 112–113], kde se cituje SV. JAN PAVEL II., *Promluva před modlitbou Anděl Páně s postiženými osobami v katedrále v Osnabrücku* (16. listopadu 1980), in: *Insegnamenti* III/2 (1980), 1232.

¹⁰ FRANTIŠEK, encyklika *Fratelli tutti* (3. října 2020), č. 8, in AAS 112 (2020), s. 971 [Praha, Karmelitánské nakladatelství 2021, s. 16].

¹¹ Tamtéž, č. 277.

¹² Tamtéž, č. 213 [překlad upraven].

¹³ Tamtéž, č. 213.

¹⁴ Na tuto *Deklaraci OSN* z roku 1948 navázal a dále ji rozpracoval *Mezinárodní pakt OSN o občanských a politických právech* z roku 1966 a *Závěrečný akt Konference o bezpečnosti a spolupráci v Evropě* z roku 1975.

¹⁵ Srov. MEZINÁRODNÍ TEOLOGICKÁ KOMISE, *Důstojnost a práva lidské osoby* (1983), Úvod, 3. Souhrn katolického učení o lidské důstojnosti lze nalézt v *Katechismu katolické církve*, v kapitole nazvané „Důstojnost člověka“, čl. 1700–1876.

respektována, chráněna a podporována za všech okolností“.¹⁶ To vše nás vede k poznání, že pojem důstojnosti lze chápat ve čtyřech významech: *ontologická důstojnost*, *morální důstojnost*, *sociální důstojnost* a konečně *existenciální důstojnost*. Nejdůležitějším z těchto významů je důstojnost ontologická, která se vztahuje k osobě jako takové na základě samotného faktu, že existuje a je Bohem chtěná, stvořená a milovaná. Tato důstojnost je nesmazatelná a zůstává platná bez ohledu na okolnosti, v nichž se jednotlivci mohou ocitnout. Když mluvíme o *morální důstojnosti*, máme na mysli to, jak člověk uplatňuje svou svobodu. Je sice obdařen svědomím, ale má vždy možnost jednat proti němu. Člověk se pak chová způsobem, který je „nedůstojný“ jeho přirozenosti tvora milovaného Bohem a povoláného k lásce k druhým. Tato možnost však existuje. A nejen to. Dějiny svědčí o tom, že uplatňování svobody v rozporu se zákonem lásky zjeveným v evangeliu může dosáhnout nedožírných rozměrů zla páchaného na druhých. Ti, kdo takto jednají, jako by ztratili veškerou lidskost a důstojnost. V tomto ohledu nám zde zavedené rozdělení pomáhá přesně rozlišovat mezi aspektem morální důstojnosti, kterou lze skutečně „ztratit“, a aspektem ontologické důstojnosti, kterou nelze nikdy zrušit. A právě kvůli té druhé musíme ze všech sil usilovat o to, aby všichni, kdo se dopustili zla, činili pokání a obrátili se.

8. Existují ještě dva další možné významy důstojnosti: sociální a existenciální. Hovoříme-li o *sociální důstojnosti*, máme na mysli podmínky, v nichž člověk žije. Například v extrémní chudobě, kdy nejsou zajištěny minimální podmínky pro to, aby člověk mohl žít podle své ontologické důstojnosti. Život tohoto chudého člověka pak označujeme jako „nedůstojný“. Tento výraz v žádném případě neznamená odsouzení dané osoby, spíše má zdůraznit skutečnost, že její nezcizitelná důstojnost je v rozporu se situací, v níž je nucena žít. Posledním významem je *existenciální důstojnost*. Stále častěji dnes hovoříme o „důstojném“ a „nedůstojném“ životě. Tímto označením máme na mysli situace, které jsou právě existenciální povahy. Je to například případ člověka, kterému sice zdánlivě nechybí nic podstatného pro život, ale z různých důvodů je pro něj obtížné žít v pokoji, radosti a naději. Jindy vážná nemoc, násilné rodinné poměry, určité patologické závislosti a další někoho nutí prožívat svůj životní stav jako „nedůstojný“ s ohledem na vnímání oné ontologické důstojnosti, kterou nelze nikdy zastřít. Rozlišení, která zde byla zavedena, v každém případě upozorňují na nezcizitelnou hodnotu ontologické důstojnosti, která je zakotvena v samotné podstatě lidské osoby a trvá nezávisle na okolnostech.

9. Nakonec je třeba připomenout, že klasická definice osoby jako „individuální substance rozumové přirozenosti“¹⁷ výslovně označuje základ její důstojnosti. Jako „individuální substance“ se totiž osoba těší ontologické důstojnosti (tj. na metafyzické úrovni samotného bytí): je to subjekt, který poté, co obdržel existenci od Boha, „subsistuje“, tj. autonomně realizuje existenci. Výraz „rozumový“ zahrnuje všechny schopnosti člověka: jak schopnost poznávat a chápat, tak schopnost chtít, milovat, volit, toužit. Zároveň se vztahuje na všechny tělesné schopnosti úzce související s těmi, které byly zmíněny výše. Pojem „přirozenost“ označuje podmínky, které jsou člověku vlastní a které umožňují rozličné činnosti a zkušenosti, jež jsou pro něj charakteristické: přirozenost je „principem činnosti“. Člověk si svou přirozenost nevytváří, ale vlastní ji jako dar, který dostal, a může své schopnosti kultivovat, rozvíjet a obohacovat. Tím, že svobodně kultivuje bohatství své přirozenosti v průběhu času, buduje sám

¹⁶ FRANTIŠEK, encyklika *Fratelli tutti*, č. 22 [mírně upraveno], kde se cituje FRANTIŠEK, *Poselství účastníkům mezinárodní konference „Lidská práva v současném světě: výdobytky, přehlížení, popírání“* (10. prosince 2018, in *L'Osservatore Romano* (10.–11. prosince 2018), s. 8.

¹⁷ BOETHIUS, *Contra Eutychem et Nestorium*, c. 3: PL 64, 1344: „persona est rationalis naturae individua substantia“. Srov. SV. BONAVENTURA, *In I Sent.*, d. 25, a. 1, q. 2; SV. TOMÁŠ AKVINSKÝ, *Summa Theologiae*, I, q. 29, a. 1, resp.

sebe. I když v důsledku různých omezení nebo podmínek není schopen tyto schopnosti realizovat, vždy existuje jako „individuální substance“ se vši svou nezcizitelnou důstojností. Týká se to například ještě nenarozeného dítěte, člověka v bezvědomí, starého člověka v agónii.

I. Postupný růst v chápání klíčového významu lidské důstojnosti

10. Již v klasickém starověku¹⁸ se objevuje první pojetí lidské důstojnosti, které vychází ze sociální perspektivy: každý člověk je obdařen zvláštní důstojností podle svého postavení a v rámci určitého řádu. Ze sociální sféry přešlo toto slovo k popisu různé důstojnosti bytostí ve světě. V tomto pojetí mají všechny bytosti svou vlastní „důstojnost“ podle svého místa v harmonii celku. Některé vrcholné projevy antického myšlení začínají přiznávat člověku zvláštní místo, neboť je obdařen rozumem, a tudíž schopen převzít odpovědnost za sebe i za ostatní bytosti ve světě.¹⁹ Ale k myšlení, které by bylo schopno zformovat úctu k důstojnosti každého člověka nezávisle na okolnostech, je ještě daleko.

Biblický pohled

11. Biblické zjevení učí, že všichni lidé jsou obdařeni přirozenou důstojností, protože jsou stvořeni k Božímu obrazu a jeho podobě: „I řekl Bůh: ‚Učiňme člověka, aby byl našim obrazem podle naší podoby.‘ [...] Bůh stvořil člověka, aby byl jeho obrazem, stvořil ho, aby byl obrazem Božím, jako muže a ženu je stvořil“ (Gn 1,26-27). Lidství má specifickou kvalitu, díky níž ho nelze redukovat na čistě materiální rozměr. „Obraz“ neurčuje duši nebo intelektuální schopnosti, ale důstojnost muže a ženy. Oba ve vzájemném vztahu rovnosti a vzájemné lásky plní funkci reprezentovat Boha ve světě a jsou povoláni o svět pečovat a zvelebovat ho. Být stvořen k obrazu Božímu tedy znamená, že v sobě máme posvátnou hodnotu, která přesahuje všechny sexuální, sociální, politické, kulturní a náboženské rozdíly. Naše důstojnost je nám darována, nelze si ji nárokovat ani zasloužit. Každého člověka Bůh miluje a chce pro něho samého, a proto je jeho důstojnost nedotknutelná. V Exodu, srdci Starého zákona, se Bůh ukazuje jako ten, kdo slyší volání chudých, vidí bídu svého lidu, stará se o ty nejposlednější a utlačované (srov. Ex 3,7; 22,20-26). Stejně učení nacházíme i v deuteronomickém zákoníku (srov. Dt 12-26): učení o právech se zde mění v „manifest“ lidské důstojnosti, zejména ve prospěch trojčlenné kategorie sirotka, vdovy a cizince (srov. Dt 24,17). Starobylá nařízení Exodu připomínají a aktualizují v kázání proroci, kteří představují kritické svědomí Izraele. U proroka Ámose, Ozeáše, Izaiáše, Micheáše a Jeremiáše najdeme celé kapitoly odsuzující nespravedlnost. Ámos hořce kárá útlak chudých, neuznávání základní lidské důstojnosti ubohých (srov. Am 2,6-7; 4,1; 5,11-12). Izaiáš zlořečí těm, kdo pošlapávají práva chudých a upírají jim jakoukoli spravedlnost: „Běda těm, kdo nařizují ničemná nařízení těm, kdo předpisují plahočení, nuzným odnímají možnost obhajoby, utištěné mého lidu zbavují práva“

¹⁸ Vzhledem k tomu, že cílem této deklarace není předložit vyčerpávající pojednání o pojmu důstojnosti, je zde pro příklad, jako východisko raně křesťanské filozofické a teologické reflexe, pro stručnost zmíněna pouze tzv. klasická řecká a římská kultura.

¹⁹ Srov. např. CICERO, *De officiis* I, [30] 105–106: „Sed pertinet ad omnem officii quaestionem semper in promptu habere, quantum natura hominis pecudibus reliquisque beluis antecedit [...] Atque etiam si considerare volumus, quae sit in natura excellentia et dignitas, intellegemus, quam sit turpe diffluere luxuria et delicate ac molliter vivere quamque honestum parce, continenter, severe, sobrie“ (*Scriptorum Latinorum Bibliotheca Oxoniensis*, ed. M. WINTERBOTTOM, Oxford 1994, 43). Český překlad je následující: „Ale celá otázka povinnosti vyžaduje, abychom stále měli na mysli, oč vyniká lidská přirozenost nad přirozeností dobytčat a jiných zvířat. [...] A dále uvážíme-li, jak podivuhodná a důstojná je lidská přirozenost, uvědomíme si zároveň, jak je hanebné oslabovat se hýřením, žít rozmařile a změkčile, a jak je naopak čestné žít skromně, zdrženlivě, přísně a střízlivě“ [MARCUS TULLIUS CICERO, *O povinnostech*, Praha, Svoboda 1970, s. 66–67].

(Iz 10,1-2). Toto prorocké učení se odráží v mudroslovné literatuře. Sírachovec přirovnává útlak chudých k vraždě: „Kdo bere bližnímu obživu, zabijí ho, a kdo zadržuje mzdu nádeníkovi, prolévá krev“ (Sir 34,22). V Žalmech se náboženský vztah k Bohu projevuje obranou slabých a potřebných: „Zastávejte se utiskovaného a sirotka, ubohému a chudému pomáhejte k právu! Vysvobodte utlačeného a nuzného, z moci bezbožných ho vytrhněte!“ (Ž 82,3-4).

12. Ježíš se narodil a vyrůstal ve skromných podmínkách a ukázal tak důstojnost potřebných a pracujících lidí.²⁰ Během svého působení Ježíš potvrzoval hodnotu a důstojnost všech, kteří nesou Boží obraz, bez ohledu na jejich sociální postavení a vnější okolnosti. Ježíš bořil kulturní a kultovní bariéry a navrácel důstojnost „odepsaným“ nebo těm, kteří byli považováni za lidi na okraji společnosti: celníkům (srov. Mt 9,10-11), ženám (srov. Jan 4,1-42), dětem (srov. Mk 10,14-15), malomocným (srov. Mt 8,2-3), nemocným (srov. Mk 1,29-34), cizincům (srov. Mt 25,35), vdovám (srov. Lk 7,11-15). Uzdravuje, sytí, brání, osvobozuje, zachraňuje. Je popisován jako pastýř, který má starost i o jedinou ztracenou ovci (srov. Mt 18,12-14). On sám se ztotožňuje se svými nejmenšími bratry a sestrami: „Cokoli jste udělali pro jednoho z těchto mých nejposlednějších bratří, pro mne jste udělali“ (Mt 25,40). V biblickém jazyce nejsou „nejmenšími“ pouze děti podle věku, ale také lidé bezbranní, zcela bezvýznamní, vyvržení, utlačovaní, odepsaní, chudí, odsunutí na okraj společnosti, nevzdělaní, nemocní, degradovaní dominantními skupinami. Oslavený Kristus bude soudit na základě lásky k bližnímu, která spočívá v pomoci hladovému, žíznivému, cizinci, nahému, nemocnému, uvězněnému, s nimiž se on ztotožňuje (srov. Mt 25,34-36). Pro Ježíše je jediným kritériem soudu dobro prokázané každému člověku bez ohledu na pokrevní pouto nebo náboženství. Apoštol Pavel uvádí, že každý křesťan se musí chovat podle požadavků důstojnosti a úcty k právům všech lidí (srov. Řím 13,8-10), podle nového přikázání lásky (srov. 1 Kor 13,1-13).

Vývoj křesťanského myšlení

13. Vývoj křesťanského myšlení pak podněcoval a doprovázel vývoj lidských úvah na téma důstojnosti. Klasická křesťanská antropologie, vycházející z bohaté tradice církevních otců, zdůrazňovala učení o člověku stvořeném k obrazu a podobě Boha a o jeho jedinečné úloze v rámci stvoření.²¹ Středověké křesťanské myšlení, kriticky zkoumající dědictví antického filozofického myšlení, dospělo k syntéze pojmu osoby a uznalo metafyzický základ její důstojnosti, o čemž svědčí následující slova svatého Tomáše Akvinského: „Osoba znamená to, co je v celé přírodě nejdokonalejší – totiž to, co subsistuje v rozumové přirozenosti.“²² Tuto ontologickou důstojnost v jejím privilegovaném projevu prostřednictvím svobodného lidského jednání později zdůrazňoval především křesťanský humanismus období renesance.²³ Dokonce i ve vizi moderních myslitelů, jako byli Descartes a Kant, kteří rovněž zpochybnili některé základy tradiční křesťanské antropologie, lze silně vnímat ozvěny Zjevení. Na základě některých novějších filozofických úvah o statusu teoretické a praktické subjektivity pak křesťanská reflexe dále prohloubila pojem důstojnosti a ve 20. století tak došla k originální

²⁰ Srov. SV. PAVEL VI., *Promluva na pouti do Svaté země: návštěva baziliky Zvěstování v Nazaretu* (5. ledna 1964), in AAS 56 (1964), s. 166–170.

²¹ Mezi četnými odkazy srov. např. SV. KLEMENT ŘÍMSKÝ, *1 Clem.* 33, 4f: PG 1, 273; THEOFIL ANTIOCHIJSKÝ, *Ad Aut.* I, 4: PG 6, 1029; KLEMENT ALEXANDRIJSKÝ, *Strom.* III, 42, 5-6: PG 8, 1145; Tamtéž, VI, 72, 2: PG 9, 293; SV. IRENEJ Z LYONU, *Adv. haer.* V, 6, 1: PG 7, 1137–1138; ORIGENÉS, *De princ.* III, 6, 1: PG 11, 333; SV. AUGUSTIN, *De Gen. ad litt.* VI, 12: PL 34, 348; *De Trin.* XIV, 8, 11: PL 42, 1044–1045.

²² SV. TOMÁŠ AKVINSKÝ, *Summa Theologiae*, I, q. 29, a. 3, resp.: „Persona significat id, quod est perfectissimum in tota natura, scilicet subsistens in rationali natura“ [*O Trojici v Teologické sumě*, Praha, Krystal OP 2019, s. 86].

²³ Stačí připomenout známý text *Oratio de hominis dignitate* (1486), jehož autorem je Giovanni Pico della Mirandola [česky: *O důstojnosti člověka*, Praha, OIKOYMENH 2005].

perspektivě, jakou je personalismus. Tato perspektiva se nejen znovu zabývá otázkou subjektivity, ale prohlubuje ji směrem k intersubjektivitě a vztahům, které pojí lidské osoby.²⁴ Myšlenky vycházející z tohoto pohledu obohatily také současnou křesťanskou antropologii.²⁵

Současnost

14. V dnešní době se pojem „důstojnost“ užívá především ke zdůraznění jedinečného charakteru lidské osoby, nesoúměřitelného s ostatními tvory ve světě. V tomto světle je možné chápat způsob, jakým se pojem důstojnost používá v *Deklaraci OSN* z roku 1948, kde se hovoří o „přirozené důstojnosti a rovných a nezadatelných právech všech členů lidské rodiny“. Teprve tento nezcizitelný charakter lidské důstojnosti umožňuje hovořit o lidských právech.²⁶

15. Pro další objasnění pojmu důstojnosti je důležité zdůraznit, že důstojnost člověku nepřiznávají jiní lidé na základě jeho určitých darů a vlastností, jelikož, by mu mohla být zase případně odňata. Pokud by důstojnost byla osobě přiznána jinými lidmi, pak by byla udělována podmíněčně a zcizitelně a hrozilo by, že samotný pojem důstojnosti (jakkoli si zaslouží velkou úctu) ztratí smysl. Ve skutečnosti je důstojnost osobě vlastní, není udělována *a posteriori*, předchází jakémukoli uznání a nelze ji ztratit. Proto mají všichni lidé stejnou a přirozenou důstojnost bez ohledu na to, zda jsou schopni ji adekvátně projevit.

16. Z tohoto důvodu 2. vatikánský koncil hovoří o „vysoké důstojnosti, která přísluší lidské osobě, protože převyšuje všechny věci a její práva i povinnosti jsou všeobecné a neporušitelné“.²⁷ Jak připomíná incipit koncilní deklarace *Dignitatis humanae*: „Lidé si dnes stále více uvědomují důstojnost lidské osoby a roste počet těch, kteří žádají, aby lidé mohli jednat podle vlastního úsudku a užívat odpovědné svobody, ne z donucení, ale z uvědomění povinnosti.“²⁸ Tato svoboda myšlení a svědomí, jak individuální, tak komunitní, se zakládá na uznání lidské důstojnosti, „jak nám ji dává poznat i zjevené Boží slovo i sám rozum“.²⁹ Magisterium církve postupně rozvíjelo stále hlubší chápání významu této důstojnosti spolu s požadavky a důsledky, jež jsou s ní spojeny, a dospělo k poznání, že důstojnost každého člověka je nezávislá na okolnostech.

²⁴ Pro židovského myslitele, jako je E. Levinas (1906–1995), je člověk natolik svobodný, nakolik objevuje svou absolutní odpovědnost za druhého člověka.

²⁵ Někteří velcí křesťanští myslitelé 19. a 20. století, jako svatý J. H. Newman, blahoslavený A. Rosmini, J. Maritain, E. Mounier, K. Rahner, H. U. von Balthasar a další, dokázali nabídnout vizi člověka, která může vést legitimní dialog s myšlenkovými proudy našeho počátku 21. století, ať už je jejich inspirace jakákoli, třeba i postmoderní.

²⁶ Proto *Všeobecná deklarace lidských práv* „implicitně napovídá, že zdrojem nezcizitelných lidských práv je především důstojnost každé lidské osoby“: MEZINÁRODNÍ TEOLOGICKÁ KOMISE, *Hledání univerzální etiky: nový pohled na přirozený zákon* (2009), č. 115 [*Dokumenty Mezinárodní teologické komise věnované morální teologii a etice*, Kostelní Vydří, Karmelitánské nakladatelství 2010, s. 154].

²⁷ DRUHÝ Vatikánský koncil, past. konstituce *Gaudium et spes* (7. prosince 1965), č. 26, in AAS 58 (1966), s. 1046 [*Dokumenty II. vatikánského koncilu*, Kostelní Vydří, Karmelitánské nakladatelství 2002, s. 203]; celá 1. kapitola první části této konstituce (č. 12–22) se věnuje „Důstojnosti lidské osoby“.

²⁸ DRUHÝ Vatikánský koncil, deklarace *Dignitatis humanae* (7. prosince 1965), č. 1, in AAS 58 (1966), s. 929 [tamtéž, s. 563].

²⁹ Tamtéž, č. 2.

II. Církev hlásá a podporuje lidskou důstojnost a vystupuje jako její garant

17. Církev hlásá stejnou důstojnost všech lidí bez ohledu na jejich životní stav a vlastnosti. Toto učení se opírá o trojí přesvědčení, které ve světle křesťanské víry dává lidské důstojnosti nezměrnou hodnotu a posiluje její vnitřní nároky.

[A.] Nesmazatelný Boží obraz

18. Podle Zjevení pramení důstojnost člověka především z lásky jeho Stvořitele, který mu vtiskl nesmazatelné rysy svého obrazu (srov. Gn 1,26) a vyzývá ho, aby ho poznával, miloval a žil ve smluvním vztahu s ním samým a v bratrství, spravedlnosti a míru se všemi ostatními muži a ženami. V této vizi se důstojnost nevztahuje pouze na duši, ale na člověka jako nedělitelnou jednotu, a je tedy vlastní i jeho tělu, které se svým způsobem podílí na tom, že je člověk Božím obrazem, a je také povoláno k účasti na slávě duše v božské blaženosti.

[B.] Kristus pozvedá lidskou důstojnost

19. Druhé přesvědčení vychází ze skutečnosti, že důstojnost lidské osoby se zjevila v plnosti, když Otec poslal svého Syna, který na sebe vzal lidskou existenci v celé její hloubce: „V tajemství vtělení potvrdil Boží Syn důstojnost těla a duše, které tvoří člověka.“³⁰ Ježíš Kristus se svým vtělením určitým způsobem spojil s každým člověkem. Tím potvrdil, že každý člověk má nevýslovnou důstojnost už jen proto, že patří do stejného lidského společenství, a že tuto důstojnost nemůže nikdy ztratit.³¹ Hlásáním, že Boží království patří chudým, pokorným, opovrhovaným, trpícím na těle i na duchu; uzdravováním nejrůznějších nemocí a neduhů, dokonce i těch nejdramatičtějších, jako je malomocenství; potvrzením, že co se děje těmto lidem, děje se jemu, protože on je v těchto lidech přítomen, Ježíš zcela nově uznal důstojnost každého člověka, a zejména těch lidí, kteří byli označováni za „nehodné“. Tento nový princip v dějinách lidstva, podle něhož jsou lidé tím „hodnějším“ úcty a lásky, čím jsou slabší, ubožejší, a když trpí, dokonce až do té míry, že ztrácejí samotnou lidskou „podobu“, změnil tvář světa. Dal rovněž vzniknout institucím, které se starají o lidi v nepříznivých podmínkách: opuštěné děti, sirotky, staré lidi, kteří zůstali sami, duševně nemocné, lidi s nevyлéčitelnými nemocemi nebo vážnými deformacemi, lidi žijící na ulici.

[C.] Povolání k plnosti důstojnosti

20. Třetí přesvědčení se týká konečného osudu člověka: po stvoření a vtělení nám Kristovo vzkříšení odhaluje další aspekt lidské důstojnosti. „Zvlášt' významně je důstojnost člověka založena v jeho povolání ke společenství s Bohem,³² které má trvat věčně. Důstojnost lidského života je tedy spojena „nejen s jeho počátkem, s jeho původem v Bohu, ale také s jeho cílem, s jeho určením ke společenství s Bohem v poznání a lásce k němu. Ve světle této pravdy svatý

³⁰ KONGREGACE PRO NAUKU VÍRY, instrukce *Dignitas personae* (8. září 2008), č. 7, i AAS 100 (2008), s. 863 [Kostelní Vydří, Karmelitánské nakladatelství 2009, s. 14]. Srov. také SV. IRENEJ Z LYONU, *Adv. haer.* V, 16, 2: PG 7, 1167–1168.

³¹ Protože „svým vtělením se [Boží Syn] jistým způsobem spojil s každým člověkem“ (DRUHÝ Vatikánský KONCIL, past. konstituce *Gaudium et spes*, č. 22), důstojnost každého člověka v její plnosti nám zjevuje Kristus.

³² DRUHÝ Vatikánský KONCIL, past. konstituce *Gaudium et spes*, č. 19.

Irenej rozpoznává a charakterizuje povýšení člověka: ‚slávou Boží‘ je jistě ‚živý člověk‘, ale ‚životem člověka je patření na Boha‘.³³

21. Církev proto věří a potvrzuje, že všichni lidé, stvoření k Božímu obrazu a jeho podobě a znovuzrození v Synu,³⁴ který se stal člověkem, byl ukřižován a vstal z mrtvých, jsou povoláni k růstu pod vlivem Ducha Svatého, aby v tomtéž obrazu odráželi Otcovu slávu a měli účast na věčném životě (srov. Jan 10,15-16; 17,22-24; 2 Kor 3,18; Ef 1,3-14). ‚Zjevení [...] vyjevuje důstojnost lidské osoby v její plné šíři.‘³⁵

Závazek vůči vlastní svobodě

22. Ačkoli má každá lidská bytost od samého počátku své existence nezczizitelnou a přirozenou důstojnost jako neodvolatelný dar, záleží na jejím svobodném a odpovědném rozhodnutí, zda ji plně vyjádří a projeví, nebo zda ji zastře. Někteří církevní otcové – například svatý Irenej nebo svatý Jan Damašský – rozlišovali mezi obrazem a podobou, jež jsou zmíněny v knize Genesis. To otevřelo cestu dynamickému pohledu na lidskou důstojnost: svobodě člověka je svěřen Boží obraz, aby pod vedením a působením Ducha Svatého rostla jeho podoba s Bohem a aby každý dosáhl své nejvyšší důstojnosti.³⁶ Každý člověk je totiž povolán k tomu, aby na existenciální a morální úrovni osvědčoval ontologický rozsah své důstojnosti v té míře, v jaké se svou vlastní svobodou zaměřuje na pravé dobro, když odpovídá na Boží lásku. Jelikož je lidská osoba stvořena k Božímu obrazu, na jedné straně nikdy neztrácí svou důstojnost a nikdy nepřestává být *povolána* svobodně přijímat dobro. Na straně druhé se její důstojnost může natolik svobodně, dynamicky a postupně projevovat, růst a zrát v té míře, nakolik na toto dobro *odpovídá*. To znamená, že člověk musí také usilovat o to, aby dostal své důstojnosti. Lze pak pochopit, v jakém smyslu může hřích zranit a pošpinit lidskou důstojnost jako čin, který jí odporuje, ale zároveň nikdy nemůže vymazat skutečnost, že lidská bytost byla stvořena k obrazu Božímu. Víra tedy rozhodujícím způsobem přispívá k tomu, aby pomohla rozumu vnímat lidskou důstojnost a přijímat, upevňovat a objasňovat její základní rysy, jak zdůraznil Benedikt XVI: ‚Bez korektur poskytovaných náboženstvím může totiž také rozum padnout za obětí deformacím, což se stává, když jej manipuluje ideologie nebo je aplikován pouze částečně, a to pak znemožňuje brát plně v úvahu důstojnost lidské osoby. Takové špatné zacházení s rozumem koneckonců umožnilo, aby vznikl obchod s otroky a mnohá další sociální zla, v neposlední řadě pak totalitní ideologie 20. století.‘³⁷

III. Důstojnost, základ lidských práv a povinností

23. Jak již připomněl papež František, ‚zásadě nezczizitelné důstojnosti člověka je v moderní kultuře nejbližší *Všeobecná deklarace lidských práv*, kterou sv. Jan Pavel II. označil za ‚milník dlouhé a svízelné cesty lidského rodu‘ a za ‚jeden z nejvznešenějších výrazů lidského

³³ SV. JAN PAVEL II., encyklika *Evangelium vitae* (25. března 1995), č. 38, in AAS 87 (1995), s. 443 [Praha, Zvon 1995], kde se cituje sv. IRENEJ Z LYONU, *Adv. haer.*, IV, 20, 7: PG 7, 1037–1038. [Vlastní překlad.]

³⁴ Kristus totiž dal pokřtěným novou důstojnost, důstojnost ‚Božích synů‘: srov. *Katechismus katolické církve*, čl. 1213, 1265, 1270, 1279.

³⁵ DRUHÝ Vatikánský koncil, Deklarace *Dignitatis humanae*, č. 9.

³⁶ Srov. sv. IRENEJ Z LYONU, *Adv. haer.* V, 6, 1; V, 8, 1; V, 16, 2: PG 7, 1136–1138. 1141–1142 a 1167–1168; sv. JAN DAMAŠSKÝ, *De fide orth.* 2, 12: PG 94, 917–930.

³⁷ BENEDIKT XVI., *Projev ve Westminster Hall* (17. září 2010), in *Insegnamenti VI/2* (2011), 240. [Přednáška v Řezně a další projevy, Kostelní Vydří, Karmelitánské nakladatelství 2011, s. 72.]

svědomí“.³⁸ Aby se zabránilo pokusům změnit nebo popřít hluboký význam této *Deklarace*, stojí za to připomenout některé základní principy, které je třeba vždy cítit.

[A.] *Bezpodmínečná úcta k lidské důstojnosti*

24. Za prvé, ačkoli se zvyšuje povědomí o problematice lidské důstojnosti, ohledně pojmu důstojnosti stále panuje mnoho nedorozumění, která zkreslují jeho význam. Někteří navrhuji, že je lepší používat výraz „osobní důstojnost“ (a práva „osoby“) namísto výrazu „lidská důstojnost“ (a práva člověka), protože jako osobu chápou pouze „bytost schopnou přemýšlet“. V důsledku toho tvrdí, že důstojnost a práva jsou odvozeny od schopnosti poznání a svobody, kterou nejsou obdařeny všechny lidské bytosti. Osobní důstojnost by tak nemělo nenarozené dítě ani nesoběstačný starší člověk ani nikdo s mentálním postižením.³⁹ Církev naopak trvá na tom, že důstojnost, která je vlastní každé lidské osobě, trvá „nezávisle na okolnostech“ a její uznání nemůže v žádném případě záviset na posouzení schopnosti člověka chápat a svobodně jednat. Jinak by důstojnost jako taková nebyla osobě vlastní, nezávislá na jejích podmínkách, a proto by si nezasloužila *bezpodmínečnou* úctu. Pouze uznáním důstojnosti, která je člověku vlastní a kterou nelze nikdy ztratit, je možné zaručit této kvalitě nedotknutelný a bezpečný základ. Bez ontologického odkazu by uznání lidské důstojnosti bylo vydáno napospas různým a svévolným hodnocením. Jedinou podmínkou, aby bylo možné hovořit o důstojnosti vlastní osobě, je tedy příslušnost k lidskému druhu, přičemž platí, že „práva osoby jsou lidskými právy“.⁴⁰

[B.] *Objektivní měřítko pro lidskou svobodu*

25. Za druhé, pojem lidské důstojnosti se také někdy zneužívá k ospravedlnění svévolného nárůstu nových práv. Mnohá z nich však jsou často v rozporu s těmi původně definovanými a nezřídka stojí v protikladu k základnímu právu na život,⁴¹ jako by měla být zaručena možnost vyjádřit a realizovat každou individuální preferenci nebo subjektivní přání. Důstojnost je pak ztotožňována s izolovanou a individualistickou svobodou, která si nárokuje vnucovat jako „práva“, garantovaná a financovaná společností, určitá přání a určité sklony, které jsou subjektivní. Lidskou důstojnost však nelze založit na pouhých individuálních standardech ani ji ztotožnit pouze s psychofyzickou pohodou jednotlivce. Obrana lidské důstojnosti se naopak zakládá na konstitutivních požadavcích lidské přirozenosti, které nezávisí ani na individuální svévoli, ani na společenském uznání. Povinnosti, které vyplývají z uznání důstojnosti druhého, a odpovídající práva, která z ní pramení, mají proto konkrétní a objektivní obsah, který vychází ze společné lidské přirozenosti. Bez tohoto objektivního měřítka je pojem důstojnosti ve skutečnosti vystaven naprosté libovůli a nejrůznějším mocenským zájmům.

³⁸ FRANTIŠEK, Generální audience (12. srpna 2020), in *L'Osservatore Romano* (13. srpna 2020), 8, kde se cituje SV. JAN PAVEL II., *Projev na valném shromáždění OSN* (2. října 1979), 7 a *Projev na valném shromáždění OSN* (5. října 1995), 2. [Český překlad převzat z <https://www.vaticannews.va/cs/papez/news/2020-08/uzdravit-svet-2-vira-a-lidska-dustojnost.html>.]

³⁹ Srov. KONGREGACE PRO NAUKU VÍRY, instrukce *Dignitas personae* (8. září 2008), č. 8, in AAS 100 (2008), s. 863–864.

⁴⁰ MEZINÁRODNÍ TEOLOGICKÁ KOMISE, *Náboženská svoboda jako dobro pro všechny* (2019), č. 38 [Praha, Karmelitánské nakladatelství 2021 (pdf), s. 68].

⁴¹ Srov. FRANTIŠEK, *Promluva k členům diplomatického sboru akreditovaným u Svatého stolce u příležitosti předání novoročních pozdravů* (8. ledna 2024, in: *L'Osservatore Romano* (8. ledna 2024), s. 3.

[C.] Vztahová struktura lidské osoby

26. Lidská důstojnost, nahlížená optikou *vztahového* charakteru osoby, pomáhá překonat omezující přístup autoreferenční a individualistické svobody, která si nárokuje vytváření vlastních hodnot bez ohledu na objektivní normy dobra a vztah k ostatním živým bytostem. Stále častěji totiž hrozí, že se lidská důstojnost omezí na schopnost rozhodovat o sobě a svém osudu podle vlastního uvážení, nezávisle na osudu druhých, bez ohledu na příslušnost k lidskému společenství. Při tomto chybném chápání svobody se vzájemné uznání povinností a práv, které nám umožňuje starat se jeden o druhého, stává nemožným. Ve skutečnosti, jak připomíná svatý Jan Pavel II., svoboda „má sloužit osobě a naplnění smyslu její existence skrze sebedarování a přijetí druhého. Když však je svoboda chápána individualisticky jako něco absolutního, je zbavena svého původního obsahu a popírá své poslání a svou důstojnost.“⁴²

27. Důstojnost člověka tedy zahrnuje i schopnost převzít závazky vůči druhým, která je vlastní samotné lidské přirozenosti.

28. Rozdíl mezi člověkem a ostatními živými tvory, který vyniká díky pojmu důstojnosti, nás nesmí vést k tomu, abychom zapomněli na dobro ostatních stvoření, která existují nejen proto, aby sloužila člověku, ale mají také svou vlastní hodnotu. Existují tedy jako dary, které mu byly svěřeny, aby je opatroval a kultivoval. Ačkoli je tedy pojem důstojnosti vyhrazen člověku, je třeba zároveň potvrdit stvořenou dobrotu ostatního tvorstva. Jak zdůrazňuje papež František: „Právě pro svoji jedinečnou důstojnost a pro to, že je obdařena inteligencí, je lidská bytost povolána respektovat stvoření s jeho vnitřními zákony [...]: ‚Každý tvor je svým vlastním způsobem dobrý a dokonalý [...] Různí tvorové, které Bůh chtěl v jejich vlastním bytí, jsou každý svým způsobem odleskem nekonečné Boží moudrosti a dobroty. Proto každý člověk, aby se vyhnul nezřízenému užívání věcí, [...] má respektovat dobrotu, jež je každému stvoření vlastní.“⁴³ Navíc „dnes jsme nuceni uznat, že je možné udržet pouze ‚situovaný antropocentrismus‘. Tedy uznat, že lidský život je bez ostatních tvorů nepochopitelný a neudržitelný.“⁴⁴ Z tohoto pohledu „nám není lhostejné, že mizí tolik druhů a že klimatická krize ohrožuje život mnoha dalších bytostí“.⁴⁵ K důstojnosti člověka patří, aby pečoval o životní prostředí a bral zvláštní ohled na lidskou ekologii, která chrání jeho vlastní existenci.

Osvobození člověka od negativních vlivů v morální a sociální oblasti

29. Tyto základní předpoklady, jakkoli jsou nezbytné, nestačí k zajištění rozvoje člověka v souladu s jeho důstojností. I když „Bůh stvořil člověka jako rozumovou bytost a udělil mu důstojnost osoby vybavené iniciativností a schopností ovládat své skutky“⁴⁶ s ohledem na dobro, svobodná vůle často dává přednost zlu před dobrem. Proto je třeba lidskou svobodu opět osvobodit. Svatý Pavel v listu Galat'ánům, kde potvrzuje „svobodu, ke které nás osvobodil Kristus“ (Gal 5,1), připomíná úkol vlastní každému křesťanovi, na jehož bedrech spočívá odpovědnost za osvobození, která se vztahuje na celý svět (srov. Řím 8,19nn). Je to osvobození, které vychází ze srdcí jednotlivců, aby se šířilo a projevovalo svou polidšťující sílu ve všech vztazích.

⁴² SV. JAN PAVEL II., Encyklika *Evangelium vitae*, č. 19 [překlad upraven].

⁴³ FRANTIŠEK, encyklika *Laudato si'* (24. května 2015), č. 69, in AAS 107 (2015), s. 875 [Praha, Paulínky 2018, s. 48], kde se cituje *Katechismus katolické církve*, čl. 339.

⁴⁴ FRANTIŠEK, ap. exhortace *Laudate Deum*, č. 67.

⁴⁵ Tamtéž, č. 63.

⁴⁶ *Katechismus katolické církve*, čl. 1730.

30. Svoboda je nádherný Boží dar. I když nás Bůh přitahuje svou milostí, činí tak způsobem, který nikdy neruší naši svobodu. Bylo by proto velkým omylem se domnívat, že daleko od Boha a jeho pomoci můžeme být svobodnější a cítit se důstojněji. Naše svoboda oddělená od svého Stvořitele může jen slábnout a temnět. Totéž se děje, pokud si svoboda představuje sebe jako nezávislou na jakémkoli jiném měřítku, než je ona sama, a vnímá jakýkoli vztah k předchozí pravdě jako hrozbu. V důsledku toho se oslabí i úcta ke svobodě a důstojnosti druhých. Papež Benedikt XVI. to vysvětluje následovně: „Vůle, která se považuje za naprosto neschopnou hledat pravdu a dobro, nemá ke svému konání objektivní důvody ani motivy, ale jen takové, jež vyžadují její momentální a náhodné zájmy; nemá vlastní ‚identitu‘, kterou by chránila a vytvářela prostřednictvím skutečně svobodných a vědomých rozhodnutí. Nemůže tedy vyžadovat úctu ze strany jiných ‚vůlí‘, které jsou také odděleny od svého nejhlubšího bytí, a proto se mohou dožadovat jiných ‚odůvodnění‘, nebo dokonce žádného ‚odůvodnění‘. Iluze, že v morálním relativismu najdeme klíč k pokojnému soužití, je ve skutečnosti počátkem rozdělení a negace důstojnosti lidských bytostí.“⁴⁷

31. Bylo by navíc nerealistické tvrdit, že jde o abstraktní svobodu, která není ničím podmíněna, neexistuje pro ni žádný kontext ani omezení. Naopak „správné uplatňování osobní svobody vyžaduje přesné ekonomické, společenské, právní a kulturní podmínky“,⁴⁸ které často zůstávají nenaplněny. V tomto smyslu můžeme říci, že někteří se těší větší „svobodě“ než jiní. Papež František se nad tímto bodem zvláště pozastavil: „Někteří lidé se narodili do ekonomicky stabilních rodin, dostává se jim dobré výchovy, jsou dobře živení nebo mají přirozeně velké talenty. Ti určitě nebudou potřebovat aktivní stát: pro ně bude jen důležité, aby měli svobodu. Stejně pravidlo nelze pochopitelně aplikovat na lidi s postižením, na někoho, kdo se narodil v krajní chudobě, komu schází dobrá výchova nebo kdo se stěží dostane k adekvátní zdravotní péči. Jestliže je společnost řízena prvořadě podle kritérií tržní svobody a výkonnosti, není v ní pro takové osoby místo a bratrství zůstane jen dalším mlhavým ideálem.“⁴⁹ Proto je zásadní pochopit, že „osvobození od projevů nespravedlnosti představuje pokrok ve věci svobody člověka a lidské důstojnosti“⁵⁰ na všech úrovních a ve všech souvislostech lidského konání. Aby bylo možné dosáhnout skutečné svobody, „musíme lidskou důstojnost opět postavit do středu a na tomto pilíři vybudovat potřebné alternativní společenské struktury“.⁵¹ Podobně je svoboda často zastřena mnoha psychologickými, historickými, sociálními, výchovnými a kulturními omezeními. Reálnou a historickou svobodu je vždy třeba „osvobodit“. A je nutné znovu potvrdit i základní právo na náboženskou svobodu.

32. Současně je zřejmé, že v lidských dějinách se pokročilo v chápání důstojnosti a svobody osob, třebaže hrozí nebezpečí stínů a úpadku. Svědčí o tom rostoucí snaha – také pod vlivem křesťanství, které ustavičně působí i ve stále více sekularizovaných společnostech jako kvas – o vymýcení rasismu, otroctví a marginalizace žen, dětí, nemocných a postižených. Tato náročná cesta však ještě zdaleka není u konce.

⁴⁷ BENEDIKT XVI., *Poselství u příležitosti slavení 44. světového dne míru* (1. ledna 2011), č. 3, in *Insegnamenti VI/2* (2011), 979 [*Acta České biskupské konference* (2011), č. 6, s. 15–16.]

⁴⁸ PAPEŽSKÁ RADA PRO SPRÁVEDLNOST A MÍR, *Kompendium sociální nauky církve*, č. 137 [Kostelní Vydří, Karmelitánské nakladatelství 2008, s. 97].

⁴⁹ FRANTIŠEK, encyklika *Fratelli tutti*, č. 109.

⁵⁰ PAPEŽSKÁ RADA PRO SPRÁVEDLNOST A MÍR, *Kompendium sociální nauky církve*, č. 137 [vlastní překlad].

⁵¹ FRANTIŠEK, *Projev k účastníkům Světového setkání občanských hnutí* (28. října 2014), in *AAS* 106 (2014), s. 858.

IV. Některá závažná porušení lidské důstojnosti

33. Ve světle dosavadních úvah o ústředním významu lidské důstojnosti se tato poslední část deklarace zabývá některými konkrétními a závažnými případy jejího porušování. Činí tak v duchu církevního magisteria, který našel plné vyjádření v učení nedávných papežů, jak již bylo zmíněno. Například papež František nikdy neopomene připomenout úctu k lidské důstojnosti: „Každý člověk má právo žít důstojně a plně se rozvíjet; toto základní právo nesmí být upíráno v žádné zemi. Toto právo má každý člověk i tehdy, když je neproduktivní nebo když se narodil s omezeními nebo jimi byl postižen během života: nezbavuje ho to důstojnosti lidské osoby, důstojnosti založené ne na okolnostech, ale na vnitřní hodnotě jeho bytí. Dokud je tento základní princip popírán, nelze do budoucna počítat s bratrstvím ani s přežitím lidstva.“⁵² Zároveň však nepřestává poukazovat na konkrétní porušování lidské důstojnosti v naší době a vyzývat všechny k různému přijetí odpovědnosti a aktivnímu nasazení.

34. Chceme-li poukázat na některá z mnoha závažných porušení lidské důstojnosti v současném světě, můžeme si připomenout, co v tomto ohledu učil 2. vatikánský koncil. Je třeba uznat, že proti lidské důstojnosti se staví „všechno, co je přímo proti životu, jako vraždy všeho druhu, genocidy, potraty, eutanazie i dobrovolná sebevražda“.⁵³ Naši důstojnost také zasahuje, „cokoli porušuje nedotknutelnost lidské osoby, jako mrzačení, tělesné nebo duševní mučení, pokusy o psychické násilí“.⁵⁴ A konečně vše, „co uráží lidskou důstojnost, jako nelidské životní podmínky, svévolné věznění, deportace, otroctví, prostituce, obchod se ženami a s mladistvými; a také hanebné podmínky práce, když je s dělníky zacházeno jako s pouhými výrobními prostředky, a ne jako se svobodnými a odpovědnými osobami“.⁵⁵ Zde je nutné zmínit také trest smrti:⁵⁶ i ten porušuje nezcizitelnou důstojnost každé lidské osoby, jež nezávisí na okolnostech. Je třeba naopak uznat, že „rozhodné odmítnutí trestu smrti ukazuje, v jakém rozsahu je možno uznávat nezcizitelnou důstojnost každého člověka a připustit, že má ve světě své místo. Jestliže ji totiž neupírám ani tomu nejhoršímu zločinci, neupírám ji nikomu. Chci dát každému možnost dělit se o tuto planetu se mnou bez ohledu na vše, co nás rozděluje.“⁵⁷ Je vhodné znovu připomenout důstojnost vězňů, kteří jsou často nuceni žít v nelidských podmínkách. Závěrem je třeba zdůraznit, že rovněž mučení je zcela v rozporu s důstojností, která přísluší každému člověku i v případě, že se dopustil závažných trestných činů.

35. Aníž bychom si činili nárok na vyčerpávající výčet, upozornujeme v následujícím textu na některá závažná porušení lidské důstojnosti, která jsou obzvláště aktuální.

Drama chudoby

36. Jedním z jevů, které významně přispívají k popírání důstojnosti mnoha lidí, je extrémní chudoba spojená s nerovnoměrným rozdělením bohatství. Jak již upozornil svatý Jan Pavel II.: „Jedna z největších nespravedlností současného světa záleží v tom, že poměrně *málo* lidí vlastní mnoho, a *mnoho* lidí nevlastní skoro nic. Je to nespravedlnost vyplývající ze špatného

⁵² FRANTIŠEK, encyklika *Fratelli tutti*, č. 107.

⁵³ DRUHÝ Vatikánský koncil, past. konstituce *Gaudium et spes*, č. 27.

⁵⁴ Tamtéž.

⁵⁵ Tamtéž.

⁵⁶ Srov. *Katechismus katolické církve*, nové znění čl. 2267 [Acta České biskupské konference (2020), č. 15, s. 244], a KONGREGACE PRO NAUKU VÍRY, *Dopis biskupům k novému znění č. 2267 Katechismu katolické církve o trestu smrti* (1. srpna 2018), č. 7–8.

⁵⁷ FRANTIŠEK, encyklika *Fratelli tutti*, č. 269.

rozdělování statků a služeb, původně určených pro všechny.“⁵⁸ Navíc by bylo iluzorní dělat paušální rozdíly mezi „bohatými“ a „chudými“ zeměmi. Už Benedikt XVI. totiž uznal: „Světové bohatství v absolutních číslech roste, ale nerovnosti se zvětšují. V bohatých zemích upadají do chudoby nové společenské vrstvy a vznikají tu nové formy chudoby. V chudších oblastech se některé skupiny těší z marnotratného a na konzum orientovaného ‚nadměrného rozvoje‘, který nepřipustně kontrastuje s přetrvávající nelidskou bídou. Pokračuje ‚skandál do očí bijících nerovností‘.“⁵⁹ Důstojnost chudých je popírána dvojnásob, a to jak kvůli nedostatku prostředků k uspokojení jejich základních potřeb, tak kvůli lhostejnosti, s níž se k nim chovají ti, kdo žijí vedle nich.

37. Z tohoto důvodu musíme spolu s papežem Františkem konstatovat: „Vzrostlo bohatství, ale ne rovným způsobem, a tak ‚se objevují nové formy chudoby‘. Tvrzení, že moderní svět snížil chudobu, se zakládá na poměrování chudoby kritérii z minulosti, která ale neodpovídají současné realitě.“⁶⁰ V důsledku toho může šíření chudoby nabývat „rozličných forem, jako je například obsesivní snaha snižovat mzdové náklady, aniž bychom si uvědomovali, jaké závažné důsledky to může mít, protože nezaměstnanost, kterou to přímo způsobí, vede k narůstání chudoby“.⁶¹ Kromě těchto „ničivých účinků nadvlády peněz“⁶² je třeba zmínit, že „není horší chudoba než ta, která připravuje člověka o práci a o důstojnost práce“.⁶³ Pokud se navíc někteří lidé narodí v zemi nebo rodině, kde mají méně příležitostí k rozvoji, měli bychom uznat, že je to v rozporu s jejich důstojností, která je naprosto stejná jako u lidí narozených v bohaté rodině nebo zemi. Za tuto do očí bijící nerovnost neseme odpovědnost všichni, i když v různé míře.

Válka

38. Další tragédií, která popírá lidskou důstojnost, je válka, a to dnes stejně jako v každé době: „Války, teroristické útoky, rasové a náboženské pronásledování a mnoho další svévole vůči lidské důstojnosti [...] se bolestně rozmnožily v mnohých oblastech světa natolik, že nesou rysy něčeho, co lze nazvat ‚třetí světovou válkou vedenou po kouskách‘.“⁶⁴ Válka se svou se svými ničivými a bolestnými následky útočí na lidskou důstojnost v krátkodobém i dlouhodobém horizontu: „Ačkoli potvrzujeme nezczizitelné právo na sebeobranu a povinnost chránit ty, jejichž existence je ohrožena, musíme připustit, že válka je vždy ‚porážkou lidskosti‘. Žádná válka nestojí za slzy matky, která viděla své dítě zmrzačené nebo mrtvé. Žádná válka nestojí za ztrátu života byť jen jediného člověka, posvátné bytosti, stvořené k obrazu a podobě Stvořitele. Žádná válka nestojí za zamoření našeho domova společného všem. A žádná válka nestojí za zoufalství těch, kteří jsou nuceni opustit svou vlast a jsou v jediném okamžiku připraveni o svůj domov a o všechny rodinné, přátelské, sociální a kulturní vazby, které byly budovány někdy i po celé

⁵⁸ SV. JAN PAVEL II., encyklika *Sollicitudo rei socialis* (30. prosince 1987), č. 28, in AAS 80 (1988), s. 549 [Sociální encykliky (1891–1991), Praha, Zvon 1996, s. 381].

⁵⁹ BENEDIKT XVI., encyklika *Caritas in veritate* (29. června 2009), č. 22, in AAS 101 (2009), s. 657 [Kostelní Vydří, Karmelitánské nakladatelství 2009, s. 29; mírně upraveno], kde se cituje SV. PAVEL VI., encyklika *Populorum progressio* (26. března 1967), č. 9, in AAS 59 (1967), s. 261–262.

⁶⁰ FRANTIŠEK, encyklika *Fratelli tutti*, č. 21, kde se cituje Benedikt XVI, encyklika *Caritas in veritate*, č. 22.

⁶¹ FRANTIŠEK, encyklika *Fratelli tutti*, č. 20. Srov. také „Modlitba ke Stvořiteli“ na konci této encykliky.

⁶² Tamtéž, č. 116, kde se cituje FRANTIŠEK, *Projev k účastníkům Světového setkání občanských hnutí* (28. října 2014), in AAS 106 (2014), s. 851–852.

⁶³ FRANTIŠEK, encyklika *Fratelli tutti*, č. 162, kde se cituje František, *Promluva ke členům diplomatického sboru akreditovaným u Svatého stolce* (12. ledna 2015), in AAS 107 (2015), s. 165.

⁶⁴ FRANTIŠEK, encyklika *Fratelli tutti*, č. 25, kde se cituje FRANTIŠEK, *Poselství k 49. světovému dni míru* (1. ledna 2016), in AAS 108 (2016), s. 49.

generace.“⁶⁵ Všechny války už jen tím, že jsou v rozporu s lidskou důstojností, jsou „konflikty, které problémy nevyřeší, ale naopak je prohloubí“.⁶⁶ To je ještě závažnější v naší době, kdy se stalo běžným, že mimo bojiště umírá mnoho nevinných civilistů.

39. Proto ani dnes církve nemůže jednat jinak než přijmout za svá slova papežů, když společně se svatým Pavlem VI. opakuje: „*Jamais plus la guerre, jamais plus la guerre!*“⁶⁷ a když spolu se svatým Janem Pavlem II. žádá „všechny ve jménu Boha i člověka: Nezapíjejte! Nepřipravujte lidem ničení a vyhlazování! Myslete na své bratry a sestry, kteří trpí hladem a nouzí! Mějte v úctě důstojnost a svobodu každého člověka!“⁶⁸ Právě v naší době je to volání církve a celého lidstva. Konečně papež František zdůrazňuje: „Už tedy nemůžeme přemýšlet o válce jako o řešení. Vzhledem k této skutečnosti je dnes velmi nesnadné dovolávat se rozumových kritérií vypracovaných v dřívějších staletích a mluvit o možnosti ‚spravedlivé války‘. Už nikdy válku!“⁶⁹ Protože lidstvo často upadá do stejných omylů jako v minulosti, „k budování míru je třeba vystoupit z logiky legitimacy války“.⁷⁰ Úzký vztah, který existuje mezi vírou a lidskou důstojností, činí neslučitelným, aby se válka zakládala na náboženském přesvědčení: „Ti, kdo se dovolávají Božího jména, aby ospravedlnili terorismus, násilí a válku, nejdou Boží cestou: válka ve jménu náboženství je válkou proti samotnému náboženství.“⁷¹

Utrpení migrantů

40. Migranty patří mezi první oběti hned několika forem chudoby. Nejenže je jim v jejich vlastních zemích upírána důstojnost,⁷² ale ohroženy jsou i jejich životy, protože již nemají prostředky na založení rodiny, na práci ani na obživu.⁷³ Jakmile dorazí do zemí, které by je měly být schopny přijmout, „na migranty se hledí, jako by neměli právo podílet se na životě společnosti jako ostatní lidé, a zapomíná se na to, že mají stejnou důstojnost jako každý jiný člověk. [...] Nikdo nebude jistě nikdy otevřeně popírat, že jsou to lidé, ale v praxi můžeme svými rozhodnutími a způsobem, jak s nimi zacházíme, dávat najevo, že je považujeme za méně hodnotné, méně důležité, méně lidské.“⁷⁴ Je proto třeba vždy naléhavě připomínat: „Každý migrant je lidskou osobou, která sama o sobě má nezczizitelná základní práva, jež musí respektovat všichni a za všech okolností.“⁷⁵ Jejich přijetí je důležitým a výmluvným způsobem

⁶⁵ FRANTIŠEK, *Poselství účastníkům 6. ročníku „Forum de Paris sur la Paix“* (10. listopadu 2023), in *L'Osservatore Romano* (10. listopadu 2023), s. 7, kde se cituje FRANTIŠEK, *Generální audience* (23. března 2022), in *L'Osservatore Romano* (23. března 2022), s. 3.

⁶⁶ FRANTIŠEK, *Projev ke konferenci smluvních stran Rámcové úmluvy OSN o změně klimatu (COP 28)* (2. prosince 2023), in *L'Osservatore Romano* (2. prosince 2023), s. 2.

⁶⁷ [Už nikdy válku, už nikdy válku!] Srov. SV. PAVEL VI., *Projev k OSN* (4. října 1965), in AAS 57 (1965), s. 881.

⁶⁸ SV. JAN PAVEL II., encyklika *Redemptor hominis* (4. března 1979), č. 16, in AAS 71 (1979), s. 295 [Praha, Zvon 1996, s. 42].

⁶⁹ FRANTIŠEK, encyklika *Fratelli tutti*, č. 258.

⁷⁰ FRANTIŠEK, *Projev k Radě bezpečnosti OSN* (14. června 2023), in *L'Osservatore Romano* (15. června 2023), s. 8.

⁷¹ FRANTIŠEK, *Promluva u příležitosti Světového dne modliteb za mír* (20. září 2016), in *L'Osservatore Romano* (22. září 2016), s. 5.

⁷² FRANTIŠEK, encyklika *Fratelli tutti*, č. 38: „Z toho důvodu, je také třeba znovu zdůraznit právo neemigrovat, to znamená mít podmínky k setrvání ve své vlasti“, kde se cituje BENEDIKT XVI., *Poselství k 99. světovému dni migrantů a uprchlíků* (12. října 2012), in: AAS 104 (2012), s. 908.

⁷³ Srov. FRANTIŠEK, encyklika *Fratelli tutti*, č. 38.

⁷⁴ Tamtéž, č. 39].

⁷⁵ BENEDIKT XVI., encyklika *Caritas in veritate*, č. 62.

obranu skutečnosti, že „každý člověk bez ohledu na svůj původ, rasu nebo náboženství má nezcizitelnou důstojnost“.⁷⁶

Obchodování s lidmi

41. Mezi závažná porušení lidské důstojnosti je třeba řadit i obchodování s lidmi.⁷⁷ Není ničím novým, ale jeho nárůst nabývá tragických rozměrů, které jsou všem na očích, a proto jej papež František odsoudil zvláště důrazně: „Opakuji, že ‚obchodování s lidmi‘ je zavrženíhodná činnost, ostuda pro naše společnosti, které si říkají civilizované! Vykorišťovatelé a klienti na všech úrovních by si měli vážně zpytovat svědomí před sebou samými i před Bohem! Církev dnes znovu důrazně apeluje na to, aby byla vždy chráněna důstojnost a ústřední postavení každé osoby a aby byla respektována základní práva, jak zdůrazňuje ve své sociální nauce, práva, která požaduje rozšířit všude tam, kde se neuznávají, na miliony mužů a žen na všech kontinentech. Ve světě, kde se hodně mluví o právech, je často lidská důstojnost ve skutečnosti pošlapávána! Ve světě, kde se hodně mluví o právech, se zdá, že jediným, kdo je má, jsou peníze.“⁷⁸

42. Z těchto důvodů nesmí církve ani lidstvo rezignovat na boj proti jevům, jako je „obchod s lidskými orgány a tkáněmi, sexuální vykořisťování dětí a dívek, otrocká práce včetně prostituce, obchod s drogami a zbraněmi, terorismus a mezinárodní organizovaný zločin. Tyto situace jsou natolik závažné a zahrnují tolik nevinných životů, že se musíme vyhnout pokušení prázdné rétoriky, jež by ukonejšila naše svědomí. Musíme dbát na to, aby naše instituce byly v boji proti všem těmto pohromám skutečně účinné“.⁷⁹ Tváří v tvář tak rozmanitým a brutálním formám popírání lidské důstojnosti je třeba si stále více uvědomovat, že „obchodování s lidmi je zločinem proti lidskosti.“⁸⁰ Ve své podstatě popírá lidskou důstojnost přinejmenším dvěma způsoby: „Obchodování s lidmi znetvořuje lidskost oběti, uráží její svobodu a důstojnost. Zároveň však dehumanizuje ty, kteří jej provádějí.“⁸¹

Sexuální zneužívání

43. Hluboká důstojnost, která je vlastní každému člověku v jeho tělesné i duševní integritě, nám také umožňuje pochopit, proč každé sexuální zneužití zanechává v srdci oběti hluboké jizvy: oběť se ve skutečnosti cítí zraněna ve své lidské důstojnosti. Jedná se o „utrpení, které může trvat celý život a které nemůže napravit žádné pokání. Tento jev je ve společnosti velmi rozšířený. Týká se však také církve a představuje vážnou překážku jejího poslání.“⁸² Proto se církve neúnavně snaží skoncovat se všemi formami zneužívání, počínaje těmi uvnitř ní.

⁷⁶ FRANTIŠEK, encyklika *Fratelli tutti*, č. 39.

⁷⁷ Zde může být užitečné připomenout prohlášení Pavla III. o důstojnosti lidí nacházejících se v zemích „Nového světa“ v bule *Pastorale officium* (29. května 1537), kde pod trestem exkomunikace prohlašuje, že obyvatelé těchto území, „i když jsou mimo lůno církve, [...] nemají být zbavováni svobody nebo panství nad svými věcmi, neboť jsou lidmi, a proto jsou schopni víry a spásy“ („licet extra gremium Ecclesiae existant, non tamen sua libertate, aut rerum suarum dominio [...] privandos esse, et cum homines, ideoque fidei et salutis capaces sint“): DH 1495.

⁷⁸ FRANTIŠEK, *Promluva k účastníkům plenárního zasedání Papežské rady pro pastorační migrace a lidí mimo domov* (24. května 2013), in AAS 105 (2013), s. 470–471.

⁷⁹ FRANTIŠEK, *Projev k Organizaci spojených národů, New York* (25. září 2015), in AAS 107 (2015), s. 1039.

⁸⁰ FRANTIŠEK, *Promluva ke skupině velvyslanců u příležitosti předání jejich pověřovacích listin* (12. prosince 2013), in *L'Osservatore Romano* (13. prosince 2013), s. 8.

⁸¹ FRANTIŠEK, *Projev k účastníkům mezinárodní konference o obchodování s lidmi* (11. dubna 2019), in: AAS 111 (2019), s. 700.

⁸² *Závěrečný dokument 15. řádného generálního shromáždění biskupské synody* (27. října 2018), č. 29.

Násilí na ženách

44. Násilí na ženách je celosvětový skandál, který si získává stále více pozornosti. Zatímco se rovná důstojnost žen slovně uznává, v některých zemích jsou nerovné podmínky mezi ženami a muži závažné. I v těch nejvíce rozvinutých a demokratických zemích svědčí konkrétní sociální realita o tom, že se ženám často nepřiznává stejná důstojnost jako mužům. Papež František tuto skutečnost zdůrazňuje, když uvádí, že „uspořádání společností v celém světě má dosud daleko k tomu, aby byla ženám jasně přiznána stejná důstojnost a práva jako mužům. Něco říkáme slovy, ale naše rozhodnutí a skutečnost mluví jinak. Například ‚dvojnásobně ubohé jsou ženy, které trpí v situacích vyloučení, špatného zacházení a násilí, protože mají často méně možností hájit svá práva‘.“⁸³

45. Již svatý Jan Pavel II. uznal, že „je třeba ještě mnoho vykonat, aby byla zcela překonána diskriminace žen a matek. Je nezbytné všude dosáhnout *opravdové rovnoprávnosti* žen, tedy rovnosti v odměňování za stejnou práci, ochrany pracující matky, spravedlivého postupu v kariéře, rovnosti mezi manžely v rodinném právu, uznání všeho, co je spojeno s právy a povinnostmi občana v demokratickém systému.“⁸⁴ Nerovnosti v těchto oblastech představují různé formy násilí. Připomněl také: „Je na čase rozhodně odsoudit všechny formy *sexuálního násilí*, jejichž objektem jsou často ženy, a vytvářet vhodné zákonné prostředky k jejich ochraně. Ve jménu úcty k osobě musíme současně pranýřovat obecně rozšířenou hédonistickou a prodejnou kulturu, která podporuje systematické vykořisťování sexuality tím, že uvádí i velmi mladá děvčata do mravně zkaženého prostředí, aby zde prodávala své tělo.“⁸⁵ Jak můžeme nezmínit mezi formami násilí páchaného na ženách nucení k potratu, které postihuje matku i dítě, často kvůli uspokojení sobectví mužů? A jak nepřipomenout mnohoženství, které – jak upozorňuje *Katechismus katolické církve* – je v rozporu s rovnou důstojností žen a mužů a v protikladu s „manželskou láskou, jež je jediná a výlučná“?⁸⁶

46. V tomto kontextu násilí na ženách nelze dostatečně odsoudit fenomén vražd žen. V tomto směru musí být závazek celého mezinárodního společenství pevný a konkrétní, jak zopakoval papež František: „Láska k Marii pomáhá osvojit si postoj uznání a vděčnosti vůči ženě, vůči našim matkám a babičkám, které jsou oporou života našich měst. Takřka ve stálém mlčení nesou dál život. Je to ticho a síla naděje. Děkuji za vaše svědectví! [...] Ale při pohledu na matky a babičky vás chci vyzvat k boji proti metle, jež doléhá na náš americký kontinent a kterou představují četné případy vražd žen. Mnoho násilí v různých formách se skrývá za množstvím zdí. Vybízím vás k boji proti tomuto zdroji utrpení a žádám vás o prosazování legislativy a kultury odmítání veškerých forem násilí.“⁸⁷

Potraty

47. Církev nikdy nepřestane připomínat, že „důstojnost každého člověka má přirozenou povahu a platí od okamžiku početí až do přirozené smrti. Právě potvrzení této důstojnosti je

⁸³ FRANTIŠEK, encyklika *Fratelli tutti*, č. 23: AAS 112 (2020), kde se cituje FRANTIŠEK, ap. exhortace *Evangelii gaudium* (24. listopadu 2013, č. 212).

⁸⁴ SV. JAN PAVEL II., *List ženám* (29. června 1995), č. 4, in *Insegnamenti XVIII/1* (1997), 1874 [*Enchiridion dokumentů církve o manželství, rodině a důstojnosti lidského života II.* (ed. Karel SKOČOVSKÝ), Brno, Akademie kanonického práva 2019, s. 280].

⁸⁵ Tamtéž, č. 5, in *Insegnamenti XVIII/1* (1997), 1875 [český překlad tamtéž, s. 280; mírně upraveno].

⁸⁶ *Katechismus katolické církve*, čl. 1645.

⁸⁷ FRANTIŠEK, *Promluva při mariánské pobožnosti – Virgen De La Puerta* (20. ledna 2018), in AAS 110 (2018), s. 329.

neodmyslitelným předpokladem ochrany osobní a společenské existence a také nezbytnou podmínkou pro uskutečnění bratrství a sociálního přátelství mezi všemi národy na zemi.⁸⁸ Na základě této nedotknutelné hodnoty lidského života se církevní magisterium vždy vyslovovalo proti potratu. V této souvislosti svatý Jan Pavel II. píše: „Mezi všemi zločiny, které může člověk páchat proti životu, má právě úmyslný potrat zvláštní znaky, které z něho činí přestoupení zvláště závažné a opovržením hodné. [...] Dnes však se ve svědomí mnoha lidí chápání závažnosti tohoto zla pomalu zastírá. To, že v myšlení lidí, jejich chování i zákonech je potrat akceptován, je výmluvným dokladem velmi nebezpečné morální krize, z které pramení stále obtížnější rozlišování toho, co je dobro a co zlo, a to i v případě, že se jedná o základní právo na život. V této tak těžké situaci je nyní třeba více než jindy vůle k odvaze pohlédnout pravdě do očí a nazývat věci pravými jmény, nedělat jakkoli výhodné kompromisy a nepokoušet se klamat sami sebe. O stejné věci hovoří i nyní ostrá výtka proroka: ‚Běda těm, kdo nazývají zlo dobrem a dobro zlem, kdo považují tmu za světlo a světlo za tmu‘ (Iz 5,20). Také v případě potratu se dnes setkáváme s jakýmsi dvojnásobným vyjadřováním, jako je např. ‚přerušeni těhotenství‘, které směřuje k tomu, aby se skryla pravdivá podstata věci a ve vědomí lidí zmenšila její závažnost. Již tento způsob vyjadřování je zároveň znamením znepokojeného svědomí. A přece žádné slovo nemůže změnit pravdu o věci: *úmyslný potrat, jakkoliv provedený, je vědomé a dobrovolné přímé zabití člověka v prvních okamžicích jeho života, v období mezi jeho početím a narozením.*“⁸⁹ Nenarozené děti jsou tak „ti nejbezbrannější a nejnevinnější. Nakládá se s nimi dle naprosté libovůle, takže jsou zbavovány lidské důstojnosti, přicházejí o život, a prosazují se zákony, které jejich ochranu dopředu znemožňují.“⁹⁰ Proto je třeba i v dnešní době s veškerou silou a jasností potvrdit, že „tato obrana rodičího se života se vnitřně pojí s obhajobou jakéhokoli lidského práva. Vychází z přesvědčení, že lidská bytost je vždy posvátná a nedotknutelná v jakékoli situaci a v každé fázi svého vývoje. Je cílem sama o sobě, a nikdy ne prostředkem k řešení jiných těžkostí. Zhroutlí-li se toto přesvědčení, nezůstanou pevné ani trvalé základy obrany lidských práv, a ony tak budou vystaveny nahodilým a střídajícím se konvencím mocných. Již rozum sám postačuje k uznání nezczizitelné hodnoty lidského života, nicméně pokud ho nahlížíme také vírou, „každé porušování lidské důstojnosti volá k Bohu o pomstu a je třeba je pokládat za urážku Stvořitele člověka.“⁹¹ Na tomto místě si zaslouží připomenout velkorysé a odvážné nasazení svaté Terezy z Kalkaty při obraně každého počatého života.

Náhradní mateřství

48. Církev se také staví proti praxi náhradního mateřství, při níž se dítě, které má nesmírnou hodnotu, stává pouhým předmětem. V tomto ohledu jsou slova papeže Františka naprosto jasná: „Cesta míru vyžaduje úctu k životu, ke každému lidskému životu, počínaje životem nenarozeného dítěte v matčině lůně, který nesmí být potlačován ani se nesmí stát předmětem obchodu. V tomto ohledu považují praxi tzv. náhradního mateřství, která vážně uráží důstojnost ženy a dítěte, za zavrženíhodnou. Je založena na zneužití situace hmotné nouze dané matky.

⁸⁸ FRANTIŠEK, *Promluva k účastníkům plenárního shromáždění Kongregace pro nauku víry* (21. ledna 2022), in *L'Osservatore Romano* (21. ledna 2022), s. 8.

⁸⁹ SV. JAN PAVEL II., encyklika *Evangelium vitae*, č. 58. K tématu úcty, která náleží lidským embryím, viz KONGREGACE PRO NAUKU VÍRY, instrukce *Donum vitae* (22. února 1987): „Udržování lidských zárodků při životě *in vivo* nebo *in vitro* pro pokusné či obchodní účely je zcela v rozporu s lidskou důstojností“ (I, 4), in AAS 80 (1988), s. 82 [Brno, Hippokrates 2007, s. 20]

⁹⁰ FRANTIŠEK, ap. exhortace *Evangelii gaudium*, č. 213.

⁹¹ Tamtéž, kde se cituje SV. JAN PAVEL II., ap. exhortace *Christifideles laici* (30. prosince 1988), č. 37, in AAS 81 (1989), s. 461.

Dítě je vždy darem a nikdy nesmí být předmětem smlouvy. Vyzývám proto mezinárodní společenství, aby se zavázalo k všeobecnému zákazu této praxe.⁹²

49. Náhradní mateřství především porušuje důstojnost dítěte. Každé dítě totiž od okamžiku početí, narození a poté v době svého růstu jako chlapec nebo dívka, kdy se stává dospělým, disponuje nedotknutelnou důstojností, která se jasně projevuje, i když jedinečným a diferencovaným způsobem, v každé fázi jeho života. Vzhledem k této nezcizitelné důstojnosti má dítě právo na plně lidský (nikoli uměle vyvolaný) počátek a na to, aby přijalo dar života způsobem, který zároveň ukazuje důstojnost dárce i obdarovaného. Uznání důstojnosti lidské osoby s sebou nese také uznání důstojnosti manželského svazku a lidského plození ve všech jejich rozměrech. Vzhledem k tomu se legitimní touha mít dítě nemůže proměnit v „právo na dítě“, což by znevážilo důstojnost samotného dítěte jako příjemce nezaslouženého daru života.⁹³

50. Náhradní mateřství zároveň porušuje důstojnost samotné ženy, která je k němu nucena, nebo se jej svobodně rozhodne podstoupit. Touto praxí se žena odděluje od dítěte, které v ní roste, a stává se pouhým prostředkem podřízeným zisku nebo svévolnému přání druhých. To je bez výjimky v rozporu se základní důstojností každého člověka a jeho právem být vždy uznáván sám pro sebe a nikdy jako prostředek pro někoho jiného.

Eutanazie a asistovaná sebevražda

51. Existuje ještě jeden zvláštní případ porušování lidské důstojnosti, který je sice méně výrazný, ale získává na síle. Jeho specifikem je, že využívá chybného pojetí lidské důstojnosti, aby jej obrátil proti samotnému životu. Tento omyl, který je dnes velmi častý, vychází najevo při diskusi o eutanazii. Například zákony, které uznávají možnost eutanazie nebo asistované sebevraždy, se někdy označují jako „zákony o důstojné smrti“ („*death with dignity acts*“). Rozšířila se představa, že eutanazie nebo asistovaná sebevražda jsou v souladu s respektováním důstojnosti lidské osoby. Tváří v tvář této skutečnosti je třeba znovu důrazně potvrdit, že utrpení nezpůsobuje nemocnému ztrátu důstojnosti, která je mu vlastní a nezcizitelná, ale může se stát příležitostí k posílení vazeb vzájemné sounáležitosti a k většímu uvědomění si vzácnosti každého člověka pro celé lidstvo.

52. Důstojnost těžce nebo smrtelně nemocného pacienta si jistě žádá, aby každý vynaložil přiměřené a nezbytné úsilí ke zmírnění jeho utrpení prostřednictvím vhodné paliativní péče a vyvaroval se jakékoli vehementní terapie nebo nepřiměřených intervencí. Součástí této péče je „povinnost porozumět potřebám pacienta: potřebě asistence a úlevy od bolesti, potřebám emočním, afektivním a duchovním“.⁹⁴ Takové úsilí je však zcela jiné, odlišné, ba protichůdné vůči rozhodnutí ukončit pod tíhou utrpení vlastní život nebo život druhých. Lidský život, i ve stavu utrpení, je nositelem důstojnosti, kterou je třeba vždy respektovat, kterou nelze ztratit a jejíž respektování zůstává bezpodmínečné. Neexistují totiž žádné podmínky, při jejichž absenci přestává být lidský život důstojný, a může být proto ukončen: „Život má pro každého stejnou důstojnost a stejnou hodnotu, úcta k životu druhého je stejná, jakou má člověk mít ke svému

⁹² FRANTIŠEK, *Promluva k členům diplomatického sboru akreditovaným u Svatého stolce u příležitosti předání novoročních pozdravů* (8. ledna 2024), in *L'Osservatore Romano* (8. ledna 2024), s. 3.

⁹³ Srov. KONGREGACE PRO NAUKU VÍRY, instrukce *Dignitas personae*, č. 16. Všechny tyto aspekty jsou přesně popsány v instrukci tehdejší Kongregace pro nauku víry s názvem *Donum vitae* (22. února 1987), in AAS 80 (1988), s. 71–102.

⁹⁴ KONGREGACE PRO NAUKU VÍRY, list *Samaritanus bonus* (14. července 2020), V, č. 4, in AAS 112 (2020), s. 925 [Praha: Sekretariát ČBK 2020, s. 24].

vlastnímu.⁹⁵ Pomáhat sebevrahovi, aby si vzal život, je proto objektivním přestupkem proti důstojnosti osoby, která o to žádá, i když se jedná o splnění jejího přání: „Na cestě ke smrti musíme doprovázet, ale nesmíme ji vyvolávat ani napomáhat žádné formě sebevraždy. Připomínám, že právo na péči a léčbu pro všechny musí vždy stát na prvním místě, aby ti nejslabší, zejména staří a nemocní, nebyli z něj nikdy vyloučeni jako nepotřební. Máme právo na život, nikoli na smrt; tu je třeba přijmout, nikoli naordinovat. Tento etický princip se vztahuje na všechny, nejen na křesťany nebo věřící.“⁹⁶ Jak již bylo řečeno, důstojnost každého člověka, jakkoli slabého nebo trpícího, je předpokladem důstojnosti všech.

Vyloučení osob s odlišnými schopnostmi

53. Jedním z kritérií, jak lze ověřit skutečnou starost o důstojnost každého jednotlivce, je nepochybně péče poskytovaná těm nejvíce znevýhodněným. Naše doba se bohužel takovou péčí příliš nevyznačuje: prosazuje se v ní kultura skartace.⁹⁷ Abychom se této tendenci postavili, je třeba věnovat zvláštní pozornost a péči těm, kdo trpí tělesným nebo duševním postižením. Tento stav zvláštní zranitelnosti,⁹⁸ tak dobře patrný v evangelijních vyprávěních, klade obecnou otázku, co to znamená být lidskou osobou, zvláště ve stavu postižení nebo znevýhodnění. Problematika lidské nedokonalosti má také jasné důsledky ze sociálně-kulturního hlediska, neboť v některých kulturách osoby s postižením někdy trpí marginalizací, ne-li útlakem, a zachází se s nimi, jako by byly opravdu „nepotřebným odpadem“. Ve skutečnosti však každý člověk, bez ohledu na svoji zranitelnost, nabývá důstojnost tím, že je Bohem chtěný a milovaný. Z těchto důvodů je třeba co nejvíce podporovat začlenění a aktivní účast na společenském a církevním životě všech, kteří jsou nějakým způsobem poznamenáni křehkostí nebo postižením.⁹⁹

54. V širší perspektivě je třeba připomenout, že „láska, která je duchovním srdcem politiky, je láskou přednostně zaměřenou na lidi v nejvyšší nouzi a stojí za každou činností konanou v jejich prospěch [...] Péče o lidi v nouzi vyžaduje sílu i něhu, úsilí i velkorysost uprostřed funkcionalistické a privatizující mentality, jež vede nevyhnutelně ke ‚kultuře na jedno použití‘. [...] ‚Znamená to ujmout se přítomnosti v její krajně marginalizované a trýznivé situaci a umět do ní vnášet důstojnost.‘ To bude rovněž inspirovat horlivé úsilí, že se musí ‚udělat všechno pro ochranu postavení a důstojnosti lidské osoby‘.“¹⁰⁰

Teorie genderu

55. Církev chce především znovu potvrdit, že „každého člověka, nezávisle na jeho sexuální orientaci, je třeba respektovat v jeho důstojnosti a přijímat ho s úctou a pečlivě se vyhýbat

⁹⁵ Srov. tamtéž, V, č. 1.

⁹⁶ FRANTIŠEK, Generální audience (9. února 2022), in *L'Osservatore Romano* (9. února 2022), s. 3.

⁹⁷ Srov. zejména FRANTIŠEK, encyklika *Fratelli tutti*, č. 18–21: „Svět na jedno použití“ [it. „*Lo scarto mondiale*“]. V č. 188 téže encykliky se hovoří o „kultuře skartace“ [it. „*cultura dello scarto*“, tj. „kultura zbavování se nepotřebných“, v českém překladu encykliky: „kultura na jedno použití“].

⁹⁸ Srov. FRANTIŠEK, *Promluva k účastníkům konference pořádané Papežskou radou pro podporu nové evangelizace* (21. října 2017), in *L'Osservatore Romano* (22. října 2017), s. 8: „Zranitelnost patří k podstatě člověka.“

⁹⁹ Srov. FRANTIŠEK, *Poselství u příležitosti Mezinárodního dne osob se zdravotním postižením* (3. prosince 2020), in AAS 112 (2020), s. 1185–1186.

¹⁰⁰ FRANTIŠEK, encyklika *Fratelli tutti*, č. 187–188, kde se cituje František, *Projev v Evropském parlamentu, Štrasburk* (25. listopadu 2014), in AAS 106 (2014), s. 999, a *Projev k vládnoucí třídě a diplomatickému sboru, Bangui – Středoafrická republika* (29. listopadu 2015), in AAS 107 (2015), s. 1320.

„jakémukoli náznaku nespravedlivé diskriminace“.¹⁰¹ Z tohoto důvodu je třeba odsoudit jako odporující lidské důstojnosti skutečnost, že na některých místech je nemálo lidí vězněno, mučeno, a dokonce zbaveno dobra života pouze kvůli své sexuální orientaci.

56. Církev však zároveň upozorňuje na závažné problémy teorie *genderu*. Papež František v této souvislosti připomněl: „Cesta k míru vyžaduje respektování lidských práv, jak je to jednoduše, ale jasně formulováno ve *Všeobecné deklaraci lidských práv*, jejíž 75. výročí jsme nedávno oslavili. Jedná se o principy, které jsou rozumem poznatelné a všeobecně přijímané. Bohužel pokusy o zavedení nových práv, která nejsou zcela v souladu s těmi původně definovanými a nejsou vždy přijatelná, k nimž došlo v posledních desetiletích, vedly k ideologickým kolonizacím. Mezi nimi hraje ústřední roli teorie *genderu*, která je nesmírně nebezpečná, protože ve svém požadavku zrovnoprávnit všechny smazává rozdíly.“¹⁰²

57. Pokud jde o teorii *genderu*, o jejíž vědecké podloženosti se mezi odborníky vedou rozsáhlé diskuse, církev připomíná, že lidský život ve všech svých složkách, tělesných i duchovních, je Božím darem, který je třeba přijímat s vděčností a dát jej do služeb dobra. Chtít disponovat sám sebou, jak ukládá teorie *genderu*, bez ohledu na tuto základní pravdu o lidském životě jako daru, neznamená nic jiného než podlehnout odvěkému pokušení člověka stát se Bohem a soupeřit s pravým Bohem lásky, kterého nám zjevilo evangelium.

58. Druhým rysem teorie *genderu* je, že se snaží popřít největší možný rozdíl, který mezi živými bytostmi existuje: pohlavní odlišnost. Tento fundamentální rozdíl je nejen největší myslitelný, ale také nejkrásnější a nejmocnější: v páru muž-žena dosahuje obdivuhodné vzájemnosti, a je tak zdrojem onoho zázraku, který nás nepřestává udivovat, jímž je příchod nových lidských bytostí na svět.

59. V tomto smyslu má úcta k vlastnímu tělu a tělu druhých zásadní význam tváří v tvář množícím se novým právům, která teorie *genderu* prosazuje. Tato ideologie „vzhlíží ke společnosti bez sexuálních rozdílů a vylučuje antropologický základ rodiny“.¹⁰³ Stává se tak nepřijatelným, že „některé ideologie tohoto druhu, které tvrdí, že odpovídají na určité někdy pochopitelné aspirace, se snaží prosadit jako jediná myšlenka, která určuje i výchovu dětí. Nemělo by se přehlížet, že biologické pohlaví (*sex*) a sociálně-kulturní pohlavní roli (*gender*) lze rozlišovat, ale ne oddělovat.“¹⁰⁴ Všechny tyto pokusy, které zastírají odkaz na nezrušitelnou pohlavní odlišnost mezi mužem a ženou, je proto třeba odmítnout: „To, co je mužské a ženské, nemůžeme oddělit od Božího stvořitelského díla, které předchází všechna naše rozhodnutí a zkušenosti a jehož součástí jsou biologické prvky, jež nelze přehlížet.“¹⁰⁵ Teprve když každá lidská osoba dokáže tuto odlišnost ve vzájemnosti uznat a přijmout, stává se schopnou plně objevit samu sebe, svou důstojnost a identitu.

¹⁰¹ FRANTIŠEK, ap. exhortace *Amoris laetitia* (19. března 2016), č. 250, in AAS 108 (2016), s. 412-413 [Praha: Paulínky, 2016, s. 168-169], kde se cituje cituje *Katechismus katolické církve*, čl. 2358.

¹⁰² FRANTIŠEK, *Promluva k členům diplomatického sboru akreditovaným u Svatého stolce při příležitosti předání novoročních pozdravů* (8. ledna 2024, in: *L'Osservatore Romano* (8. ledna 2024), s. 3.

¹⁰³ FRANTIŠEK, ap. exhortace *Amoris laetitia*, č. 56.

¹⁰⁴ FRANTIŠEK, *Promluva k členům diplomatického sboru akreditovaným u Svatého stolce u příležitosti předání novoročních pozdravů* (8. ledna 2024), in *L'Osservatore Romano* (8. ledna 2024), s. 3.

¹⁰⁵ FRANTIŠEK, ap. exhortace *Amoris laetitia*, č. 286.

Změna pohlaví

60. Důstojnost těla nelze považovat za nižší než důstojnost osoby jako takové. *Katechismus katolické církve* nás výslovně vyzývá, abychom uznali, že „tělo člověka se podílí na důstojnosti ‚Božího obrazu‘“.¹⁰⁶ Tuto pravdu si zaslouží připomenout zejména tehdy, když jde o změnu pohlaví. Člověka totiž neoddělitelně tvoří tělo a duše, přičemž tělo je živým místem, v němž se rozvíjí a projevuje niternost duše, a to i prostřednictvím přediva lidských vztahů. Duše a tělo, které tvoří bytí osoby, se tak podílejí na té důstojnosti, která charakterizuje každého člověka.¹⁰⁷ V této souvislosti je třeba připomenout, že lidské tělo se podílí na důstojnosti osoby, neboť je obdařeno významy, které na osobu odkazují, zejména ve svém pohlavním rozlišení.¹⁰⁸ Právě v těle totiž každý člověk poznává to, že byl přiveden na svět druhými, a právě prostřednictvím svých těl mohou muži a ženy navázat vztah lásky, který je schopen plodit další osoby. O potřebě respektovat přirozený řád lidské osoby papež František učí: „Stvoření je tu dřív než my a musí být přijímáno jako dar. Současně jsme povoláni k tomu, abychom střežili naše lidství, a to znamená především přijmout ho a respektovat takové, jaké bylo stvořeno.“¹⁰⁹ Proto jakýkoli zásah týkající se změny pohlaví představuje z principu riziko ohrožení jedinečné důstojnosti, kterou člověk obdržel od okamžiku početí. Tím není vyloučeno, že osoba s abnormalitami pohlavních orgánů, které jsou zjevné již při narození nebo které se vyvinou později, se může rozhodnout pro lékařskou pomoc s cílem tyto abnormality odstranit. V takovém případě by operace nepředstavovala změnu pohlaví ve zde zamýšleném smyslu.

Digitální násilí

61. Rozvoj digitálních technologií sice nabízí mnoho možností, jak podpořit lidskou důstojnost, ale stále více směřuje k vytváření světa, v němž narůstá vykořisťování, vyloučení a násilí, což může vést až k narušování důstojnosti člověka. Stačí se zamyslet nad tím, jak snadné je prostřednictvím těchto prostředků ohrozit dobrou pověst kohokoli falešnými zprávami a pomluvami. Papež František v této souvislosti zdůrazňuje: „Není zdravé zaměňovat komunikaci a pouhý virtuální kontakt. ‚Digitální prostředí je i místem samoty, manipulace, zneužívání a násilí, které se v extrémních případech projevují v takzvaném *dark webu*. Digitální média přinášejí svým uživatelům riziko závislosti, izolace a postupné ztráty kontaktu s konkrétní realitou, což brání rozvoji autentických mezilidských vztahů. Sociálními sítěmi se šíří nové formy násilí, jako například tzv. kyberšikana (*cybermobbing*); internet je také cestou k šíření pornografie a zneužívání lidí k sexuálním cílům či hazardním hrám.“¹¹⁰ A tak se stává, že tam, kde rostou možnosti spojení, se paradoxně každý ocitá ve stále větší izolaci a ochuzuje se o mezilidské vztahy: „Digitální komunikace chce všechno vynášet ven; každý jednotlivec se stává předmětem slídění, obnažování a zveřejňování, často anonymním způsobem. Úcta k druhým ochabuje, a tak dokonce, i když je odsouváme, ignorujeme nebo se od nich držíme

¹⁰⁶ *Katechismus katolické církve*, čl. 364.

¹⁰⁷ To platí i pro úctu, která náleží tělům zesnulých; srov. např. instrukce KONGREGACE PRO NAUKU VÍRY, *Ad resurgendum cum Christo* (15. srpna 2016), č. 3, in AAS 108 (2016), s. 1290: „Pohřbíváním těl věrných zemřelých církev potvrzuje víru ve vzkříšení těla a hodlá zdůraznit vysokou důstojnost lidského těla jako nedílné součásti osoby, jejíž dějiny tělo sdílí.“ Obecněji srov. také MEZINÁRODNÍ TEOLOGICKÁ KOMISE, *O některých aktuálních otázkách eschatologie* (1990), č. 5: „Člověk povoláný ke vzkříšení“.

¹⁰⁸ Srov. FRANTIŠEK, encyklika *Laudato si'*, č. 155.

¹⁰⁹ FRANTIŠEK, ap. exhortace *Amoris laetitia*, č. 56.

¹¹⁰ FRANTIŠEK, ap. exhortace *Christus vivit* (25. března 2019), č. 88, in AAS 111 (2019), s. 413 [Praha, Karmelitánské nakladatelství 2019, s. 39], kde se cituje *Závěrečný dokument 15. řádného generálního shromáždění biskupské synody* (27. října 2018), č. 23.

dál, můžeme nestoudně vnikat do každé drobnosti jejich života.“¹¹¹ Takové tendence představují temnou stránku digitálního pokroku.

62. V této perspektivě, má-li technologie sloužit lidské důstojnosti, a nikoliv ji poškozovat a má-li podporovat mír namísto násilí, musí lidské společenství aktivně přistupovat k těmto trendům s respektem k lidské důstojnosti a podporovat dobro: „V dnešním globalizovaném světě ,nám média můžou pomáhat cítit se blíže jeden druhému, vytvářet vědomí jednoty lidské rodiny, které může pobízet k solidaritě a k opravdovému úsilí o zajištění důstojnějšího života pro všechny. [...] Média nám v tom mohou významně pomoci, zejména dnes, kdy sítě lidské komunikace dosáhly neslýchaného rozvoje. Zvláště internet poskytuje nesmírné možnosti pro setkávání a solidaritu se všemi. Je to něco vskutku dobrého – je to Boží dar.‘ Proto ale potřebujeme neustále prověřovat, zda nás současné formy komunikace vedou skutečně k tomu, abychom se odvážně setkávali s druhými, abychom se poctivě zabývali celou pravdou, abychom sloužili, abychom byli nablízku těm nejposlednějším a usilovali o společné dobro.“¹¹²

¹¹¹ FRANTIŠEK, encyklika *Fratelli tutti*, č. 42.

¹¹² FRANTIŠEK, Encyklika *Fratelli tutti* (3. října 2020) Tamtéž, č., kde se cituje FRANTIŠEK, *Poselství k 48. světovému dni komunikací* (24. ledna 2014), in AAS 106 (2014), s. 113.

Závěr

63. U příležitosti 75. výročí vyhlášení *Všeobecné deklarace lidských práv* (1948) papež František zopakoval, že tento dokument „je jako cesta, po níž jsme ušli mnoho kroků vpřed, ale mnoho jich ještě chybí, a někdy se bohužel vrátíme nazpět. Zápas o lidská práva nikdy nekončí! V tomto ohledu jsem nablízku všem, kteří bez proklamací, v praktickém životě každého dne, bojují a osobně platí za obranu práv těch, se kterými nikdo nepočítá.“¹¹³

64. V tomto duchu církev touto deklarací naléhavě žádá, aby se úcta k důstojnosti lidské osoby za všech okolností stala ústředním bodem úsilí o společné dobro a všech právních systémů. Úcta k důstojnosti každého člověka je totiž nezbytným základem samotné existence jakékoli společnosti, která o sobě tvrdí, že je založena na spravedlivém právu, a nikoli na síle moci. Právě o uznání lidské důstojnosti se opírá dodržování základních lidských práv, která jsou předpokladem a nosným pilířem veškerého civilizovaného soužití.¹¹⁴

65. Každý jednotlivec a zároveň každé lidské společenství má tedy za úkol konkrétně a účinně prosazovat lidskou důstojnost. Úkolem států je pak nejen ji chránit, ale také zaručit podmínky, které jsou nezbytné pro její rozkvět v rámci integrální podpory lidské osoby: „V politické činnosti ‚bez ohledu na jakýkoliv vnější vzhled je každý nesmírně posvátný a zasluhuje si, abychom ho milovali a věnovali se mu‘.“¹¹⁵

66. I dnes, tváří v tvář tolika případům porušování lidské důstojnosti, které vážně ohrožují budoucnost lidstva, církev vybízí k podpoře důstojnosti každé lidské osoby bez ohledu na její fyzické, duševní, kulturní, sociální a náboženské kvality. Činí tak s nadějí, jistá si silou, která vychází ze vzkříšeného Krista, jenž v plnosti zjevil integrální důstojnost každého muže a ženy. Tato jistota se stává výzvou vyjádřenou slovy papeže Františka: „Prosím každého člověka na tomto světě, aby nezapomínal na svou důstojnost, kterou mu nikdo nemá právo vzít.“¹¹⁶

Nejvyšší pontifik František při audienci udělené níže podepsanému prefektovi spolu se sekretářem Naukové sekce Dikasteria pro nauku víry dne 25. března 2024 schválil tuto deklaraci, o níž bylo rozhodnuto na řádném zasedání tohoto dikasteria dne 28. února 2024, a nařídil její zveřejnění.

Dáno v Římě v sídle Dikasteria pro nauku víry dne 2. dubna 2024, v den 19. výročí úmrtí svatého Jana Pavla II.

Víctor Manuel kard. FERNÁNDEZ
Prefekt

Mons. Armando MATTEO
Sekretář Naukové sekce

¹¹³ FRANTIŠEK, *Promluva před modlitbou Anděl Páně* (10. prosince 2023), in *L'Osservatore Romano* (11. prosince 2023), s. 12.

¹¹⁴ Srov. MEZINÁRODNÍ TEOLOGICKÁ KOMISE, *Důstojnost a práva lidské osoby* (1983), č. 2.

¹¹⁵ FRANTIŠEK, encyklika *Fratelli*, kde se cituje FRANTIŠEK, ap. exhortace *Evangelii gaudium*, č. 274.

¹¹⁶ FRANTIŠEK, encyklika *Laudato si'*, č. 205 [překlad upraven].